

הגדה של פסח

(מהדורת תשפ"ג עם הוספות ותיקונים
הדינים ממהדורת נחלת השר, ע"פ אבא ז"ל)

לאמא באהבה בהגיעך לגבורות

מיואל, דבורי, דיני, טלי, אילת
וכל משפחות עמיטל, קרש, ברין, גלעד, ישי
וצאצאיהם.

סידר: יואל

"...ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח".

"והנה בכל שנה יש השגה מיוחדת ופירוש מיוחד בענין יציאת מצרים..." (חידושי הרי"ם)

"לפיכך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח... ונאמר לפניו שירה חדשה, הללויה."

"מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים" – ונאמר לפניו שירה חדשה". כי סיפור יציאת מצרים שנעשה בחיות הוא בחינת שירה חדשה. ליל סדר בבית הוא בכל שנה ושנה בבחינת שירה חדשה.

כי מאבא ואמא השורש, וממנו הולכים ומתפשטים הענפים, וכל ענף מחדש את החידוש שלו ביציאת מצרים אבל כולם באים מהשורש ומשם החיות. המילים הן מילותיו של אבא, והרוח מרוחה של אמא. אמא היא עורכת הסדר שמאחורי הקלעים. הטון, האוירה, החוט המקשר בין שני קצוות השולחן. האמירה ללא מילים של אמא בישיבתה בראש השולחן בצד שכנגד, הפירוש המיוחד שלה, מבית מדרשה, מחלחל בנו יחד עם מילותיו של אבא וממנו מחברים אנו, כל אחד מן הענפים, את השירה החדשה שלו. "כי בכל דור יש פירוש חדש על יציאת מצרים, ולא רק בכל דור אלא בכל אדם, יש נקודה של חירות פירוש ליציאת מצרים ונקודה זאת אין לברר אלא ע"י עצמו" (חידושי הרי"ם). בהגדה מיוחדת זו, שכולה בטעם המיוחד של הבית, לקחנו לעצמינו חירות, להביא, כל ענף וענף, מהנקודה המיוחדת שלו, שגם בה, ניכר טעם השורש.

(דיני)

הגדה של פסח

בדיקת חמץ: יש נוהגים לבדוק חמץ כשהאור דלוק, וכן בשם הגרש"ז אוירבך זצ"ל מובא שהיה מקפיד להדליק חשמל לפני הבדיקה משום שאור החשמל טוב יותר.

ערב פסח: בערב פסח שחל להיות בשבת, אנו נוהגים שאוכלים חלבי בבוקר לפני סוף זמן אכילה, ובצהריים אוכלים ארוחת שבת בשרית, ומקפידים על ברכה אחרונה על יין או תמרים.

סידור הקערה: אבא שיחי' אומר בשם הרבי מויז'ניץ שהיה מתקשה לסדר את הקערה, משום שכשיש "השתוקקות" אין סדר. ואמר השפת אמת "מה יפו פעמיך בנעלים", גם ההתפעמות צריכה להיות בנעלים. לכן כשיש השתוקקות להשי"ת, קשה לסדר את מעשיו, ודוקא משום כך אנו דואגים ל"סדר".

בשפת אמת מביא בשם חידושי הרי"ם שליל הסדר נקרא כך משום שיש סדר לניסים כמו שיש סדר לטבע כמ"ש מהר"ל (גבורות ה' הקדמה שניה). ובשם ר' אהרון מקרלין מובא, שהטעם שליל פסח נקרא "ליל הסדר" משום שאם

ברמ"א סימן תעא סעיף ב כתב: "מצה שנאפה כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בערב פסח". ובמ"ב ס"ק כ' כתב: "וכ"ז בשלא בשלה אבל אם בשלה וכמו שנוהגין במדינותינו לעשות כדורים ממצה שקורין (קניידלעך) או מצה מבושלת בכלי ראשון מותר לאוכלה קודם שעה עשירית דזה בודאי לא מיקרי מצה". בהגדה של פסח, מחשבת בצלאל, לרב שריה דבליצקי זצ"ל כתב: כשמגיע זמן מנחה גדולה, מתפללים מנחה ואוכלים אח"כ סעודה שלישית במאכלי פסח, דגים ובשר וחמין בלי לחם ובלי מצה. והנוהגים לאכול מצה שרויה בפסח, יהדרו לאכול גם תבשיל מקמח מצה. אך מאכל מקמח מצה אינו מותר אלא עד סוף השעה התשיעית מהיום.

נוהגים בו כראוי, בכוחו לעשות סדר ולהאיר את כל ימות השנה.

עם ישראל משתתף כולו בסדר פסח. "זכר ליציאת מצרים" - זהו "חג יסוד של איגוד ישן נושן" כתיאורו של רש"ר הירש. ההשתתפות מעלה את השאלה החמורה לכל אדם מישראל: כלום לא תשתתף בדאגות החברה ובחובותיה? ליל הסדר הוא אחד הדברים שכל עם ישראל עורך, גם אלו שאינם שומרים מצוות. כולם מרגישים שיש יחוד ביום זה, שבו בא לידי ביטוי התחלת ויחוד עם ישראל מכל העמים.

סדר הקערה:

מביאים לפני בעל הבית קערה שיש בה שלש מצות ומרור וחרוסת וכרפס ושני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר ובביצה. והמנהג לסדר את המצות בתוך קערה כסדרן, כהן מלמעלה ולוי תחתיו וישראל תחתיו. ומסדרין על גבי המצות הזרוע מימין הביצה משמאל והמרור למטה מעט באמצע כעין סגול, ואח"כ החרוסת מימין והכרפס משמאל והמרור של הכריכה למטה מעט באמצע כעין סגול שני.

הב"ח בסימן תע"ג כתב בשם הגאונים לעשות החרוסת בפירות שנדמה להם כנסת ישראל בשיר השירים תחת התפוח (ח ה). כפלח הרימון (ד ג, ו ז). התאנה חנטה פגיה (ב יג). אעלה בתמר (ז ט). אל גינת אגוז (ו יא). פסוקים אלו נאמרו על גאולת ישראל.

קדש

בעל הבית לא ימזוג בעצמו רק אחר ימזוג לו, דרך חרות (כך לשון המשנה: "מזוגו לו כוס ראשון").

קודם שיקדש יכוין לקיים מצות קידוש וגם מצות ד' כוסות שכוס של קידוש הוא אחד מהם.

שיעור הכוס רביעית ולכתחילה יש להזהר שלא לשהות בשתיית רוב הכוס יותר מכדי שתיית רביעית, ואם שהה יותר מכדי אכילת פרס לא יצא וצריך לחזור ולשתות.

הטעם שעורך הסדר לובש קיטל לבן, אומר המהר"ל, משום שלבן הוא צבע פשוט בלא שום הרכבה, וזה מסמל את יחוד השם, שהוא לבדו גאל אותנו. וטעם זה של יחוד השם, הוא גם הטעם שכהן הגדול היה לובש בגדי לבן ביום הכפורים.

קדש: זמן חרותנו, לא למזכרת אנו חוגגים את המועדים אלא חוזרים אנו בהם לתוכנם המקורי לאותה קדושת הזמן שנשפעת גם היום הזה כמו בעת ההיא. לא הזמן עובר על האדם אלא האדם נוסע בתוך הזמן ומגיע תמיד לאותם תחנות. ובכל שנה אדם מגיע ל"תחנה" ששמה פסח ובזמן הזה אפשר להשיג השפעת הגילוי של החירות (מכתב מאליהו).

כוס ראשונה כנגד לשון הגאולה הראשון: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים". החרות היא החרות האלוקית, פריקת המשא אינה תוצאה של חירות, הקלת המשא החומרי ושחרור האדם מסבלות החיים הוא תנאי קודם לחירות האלקית. קללת פרעה, "תכבד העבודה על האנשים" אינה רק לשם העבודה, אלא כדי להשבית את מעוף הרוח. אדם שמקדיש את כל כוחו לקיומו החמרי, אין לו יכולת לעסוק בענייני רוח. "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". פריקת המשא איננה תוצאה מחירות - שחרור האדם מסבל הוא תנאי לחרות אלוקית.

גם עניי שבישראל חייב בארבע כוסות: משמעות זו של חרות קיימת. גם אצל עניי שבישראל. גם אם משועבד הוא לצרכיו, יש לו ימים מקודשים לשם החיים הרוחניים. גם הוא חייב לשמור על נחלתו הרוחנית (נחלת השר).

נשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצוות הנוהגות בליל הסדר.

אם חל במוצאי שבת אומר יקנה"ז, אם שכח להבדיל ונזכר אחרי שהתחיל ההגדה ישלים עד גאל ישראל ויבדיל על הכוס השני.

(אבא אומר לכולם שיאמרו בלחש את הקידוש יחד אתו)

קודם קידוש יכוין לקיים מצות קידוש וגם מצות ד' כוסות שכוס של קידוש הוא אחת מהם. ואלה שנוהגים לומר הריני מוכן וכו' יזהרו לומר לפני הקידוש.

נהריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס ראשון מארבע כוסות, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]

בשבת :

[בלחש]: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שְׁבֹת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת.

בחול מתחילים כאן :

סְבִירֵי מְרֻנָּה וְרִבְנָה וְרִבּוֹתֵי

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מְכַל עָם וְרוֹמְמָנוּ מְכַל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בְּשִׁבֹת: שְׁבֹתוֹת לְמְנוּחָה ו)מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשׁוֹן, אֶת יוֹם (הַשְּׁבֹת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חֲרוּתֵנוּ (בְּאַהֲבָה), מְקַרָּא קִדְּשׁ, זְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. כִּי בָנוּ

"זכר ליציאת מצרים": הזכרון אינו רק מצוה לזכירת מה שהיה. הזכרון הוא מעצב את אישיותנו. האדם, האני, הוא הזכרונות שלי. זה מה שמעצב אותי להיות אני. אנשים חולי דמציה במצבים קשים אינם

בְּחֵרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְשָׁתָּהּ מִכָּל הָעַמִּים, (וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְשָׁךָ
(בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׂוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי,
מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת ו)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

בְּמוֹצָאי שַׁבָּת מוֹסִיפִים :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ. בְּרוּךְ
אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם הַמְּבַדִּיל בֵּין קִדְשׁ לְחָל, בֵּין אֹר
לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה.
בֵּין קִדְשָׁת שַׁבָּת לְקִדְשָׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְשָׁתָּהּ. הַבְּדִלְתָּ וְקִדְשָׁתָּ אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
בְּקִדְשָׁתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמְּבַדִּיל בֵּין קִדְשׁ לְקִדְשׁ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיְמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזַמַּן
הַזֶּה.

שׁוֹתָה רַב כּוֹס הַיַּיִן בַּהֶסְבָּה

זוכרים את העבר, ולכן כביכול מאבדים את אישיותם. לכן מצוות
זכרון יציאת מצרים אינו רק משום חשיבות הזיכרון אלא החשיבות
היא בגלל שהזכרון מעצב אותנו כיחידים וכעם. זה הפשט בפסוק
בפרשת ראה (דברים פרק טז פסוק ג): "לא תאכל עליו חמץ שבִּעַת
יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצוֹת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפִזוֹן יָצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן
תִּזְכֹּר אֵת יוֹם יָצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - הניסים נעשו לא רק
לצורך השעה, אלא הם נוצרו "למען תזכור" כאמצעים שאותם יהיה
צורך לזכור משום שזה מה שיעצב את עם ישראל לדורותיו. לכן לא די
בזכירת יציאת מצרים אלא צריך לספר ולראות את עצמו כאילו הוא
יצא ממצרים, זו הדרך להפנים את הזכרון ולהפוך אותו לחלק
מאיתנו. יתר על כן, כל עשרת המכות, שלכאורה הקב"ה יכול להוציא
אותנו גם בלי אלו, הטעם שלהם כפי שנאמר בשמות בתחילת פרשת
בא: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ וְאֵת לֵב
עַבְדִּיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: (ב) וּלְמַעַן תִּסַּפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְיִבֶן
בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֶתְתִּי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֶתְם כִּי
אֲנִי ה'", כדי שיהיה מה לספר.

אין מברכין ברכה אחרונה על כוס הראשון של קידוש אף שיודעים
מראש שבין הכוס הראשונה לשניה יעבור יותר משעה וחומש שהוא
שעור עיכול סעודה גדולה, כדי שלא יהיה נראה כמסיח דעתו מן

יִרְחֵץ

נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון דהיינו הכרפס, כדין כל דבר שטבולו במשקה דצריך נטילה, ולא יברך על הנטילה.

פְּרַפֵּס

מנהגנו, כרפס בלא הסיבה ולקחת פחות מכזית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה, לרמב"ם לוקחים כזית, וכן נהג חמי ר' שמעון בודנהיימר ז"ל, כדי שיהיה שיעור אכילה. טובלים בחומץ או מי מלח, ובברכה יכוין גם לפטור את המרור שיאכל אחר כך. גם אם אוכל כזית אינו מברך עליו.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

יַחַץ

יקח את המצה האמצעית ויבצענה לשתיים, את חציה הגדול יטמין לאפיקומן ואת חציה השני ישים בין שתי השלימות

הסעודה וכמי שעושה קידוש שלא במקום סעודה. וכל אמירת ההגדה היא מצרכי הסעודה (מנחת שלמה סימן יח)

ורחץ: למנהג אבא שיחיי רק עורך הסדר נוטל ידים (אצל חמי ז"ל כולם נוטלים ידים) ואחרים אוכלים תפוח אדמה לכרפס וטובלים במזלג שא"צ ליטול מעיקר הדין. והעורך יקח בידיים דוקא, (עי' מ"ב קנ"ח ס"ק כ"ו).

יחץ: ונוהגין לכרכו במפה זכר למה שנאמר משארותם צרורות בשמלותם (קצור שלחן ערוך). כתב המגן אברהם שיש שנותנים המצה על שכמם זכר ליציאת מצרים, וכן מנהג תימן.

חצי מטמינים לאפיקומן, להראות שיש המשך ליציאת מצרים, ויציאת מצרים היא רק ההתחלה (שפת אמת)

מגיד: בהגדה ישנו יחס של מספר (מגיד), ושומע (לומד). אותו יחס מושתת למעשה על פרמטר מסויים (זמן). לסיפור יציאת מצרים יש מקום מכובד בהסטוריה של האומה ושל העולם ככלל, אך כיצד ניתן יהיה לשמר את כוחו של אותו מאורע המהווה אבן יסוד בהבנת מהות העולם והאדם? לכן אנו מצווים בתורה: "והגדת לבנך", שסיפור של יציאת מצרים יעבור מאב לבן. כאשר בעל ההגדה רוצה להדגיש לנו את חשיבות השימור, הוא מציג לנו את ארבעת הבנים. הבנים שואלים, מי בחכמה, מי בהתרסה, מי בתמימות ומי בשתיקה, שאלה של מהות: "למה?". וכאן אנו מבינים את חשיבותו של ה"מגיד". כיון שבעית הזמן באה לידי ביטוי בבנים השואלים שאלות, עם ישראל צריך הורים שיורו את הדרך הישרה בה יבור לו האדם את דרכו בעמו ובעולמו. אם כן, אותו זמן הגורם לשאלות הוא גם המכשיר את ההורה שירכוש על ידי לימוד ונסיון את יכולתו להיות "מגיד" לבניו, וכיוצא בו להיות חוליה נוספת בשרשרת המובילה את סיפור יציאת מצרים הלאה עד לגאולה העתידה לבא (אביתר ויהודית פוגלמן).

בין יחץ לאפיקומן: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו... יציאת מצרים שבכל דור מחייבת את היכולת של האדם לראות את עצמו... את המיצרים של מצרים אנו מוצאים בשלב בו עמדו בני ישראל לחצות מיצרים אלו ולצאת לחרות. אומרת התורה (שמות יד' ב') דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים: עם ישראל העומד על 'פי החירות' על הפתח של האפשרות לצאת לחרות, ניתקל בעבודה זרה, עבודת הבעל של בעל צפון. מסביר האבן עזרא:

"לפני בעל צפון - אמרו כי חרטומי מצרים עשו בדבר המזלות צורות נחשת. וזהו בעל צפון שלא יוכל עבד לברוח ממצרים לעבור הצורה. ובעבור זה כתוב כי ברח העם."

על פי הסבר זה הרי שעבודת הבעל של צפון היא האומרת כי עבד לא יכול לברוח ממצרים – עבודה זרה האומרת לאדם 'אתה לא יכול להשתנות', 'עבד נשאר עבד'. עבודה זרה השומרת על האדם כי לא יוכל לצאת מהמצר. עבודת הבעל של מצרים היא דטרמיניזם – הכל קבוע ולא ניתן לשינוי. למרות 'בעל צפון' עם ישראל ממשיכים בדרך. בזכות זאת זוכים עם ישראל לקריעת ים סוף המתוארת בהמשך

לפני הגדה יכוין לקיים מצות ספור יציאת מצרים.

[הריני מוכן ומזומן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]

יגביה את הקערה ויאמר בקול רם:

הפרק. ניתן בהשאלה ללמוד על תהליך זה את דברי המדרש, 'בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו'. (במ"ר) בליל הסדר אנו עובדים תהליך זה. יחץ – 'מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה' (פסחים קט"ז). מתחילים אנו את הסדר בלחם עוני, אך עד שאנו מוציאים את המצה ב'צפון' היא הופכת לאפיקומן – 'כנגד קורבן פסח'. את הפרוסה ביחץ מטמין עורך הסדר – 'הזקן שבחבורה', אך כנגדו עומדים הילדים. הילדות הוא כוח השינוי, 'אתה אומר שהמצה תהיה כאן' אנו נוציא אותה ונחביא אותה במקום אחר. כח השינוי טמון בכח ההתחדשות של הילדים. לבסוף הילדים מכריחים את עורך הסדר לעקור ממקומו ולחפש את ה'צפון'. היציאה ממצרים היא האמונה בכח השינוי של האדם. ולכן: 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו', לראות את המקומות בהם הוא תקוע, ולזכות ליכאילו הוא יצא ממצרים'. (משפחת ישי)

מגיד: לא רק במצות סימליות כדוגמת חמץ ומצה נבטא את משמעותה של הגאולה, אלא במילה החיה. תפקידנו לדאוג לחנך את הבנים ולהמשיך את מסורת ישראל וללמד את משמעות מעשינו בליל פסח. לא לחנך להרגל ולמעשים חיצוניים, אלא להסביר את משמעות הציוויים (נחלת השר).

הא לחמא עניא: כתב הרמב"ם, "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות, כך הוא: מתחיל על כוס שני ואומר, בבהילו יצאנו ממצריים. הא לחמא עניא, דאכלו אבהתנא דנפקו מארעא דמצריים. כל דכפין, ייתי ויכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. שתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל; שתא הדא עבדי, לשתא דאתיא בני חורי". הרמב"ם כתב "בבהילו" על פי תרגום אונקלוס למילה "חפזון", ומקור הסבר של אונקלוס הוא מהפסוק: תהלים פרק מח, ו: "הִמְהָרָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהִלּוֹתָם".

הָא לַחְמָא עֲנִיָא דִּי אֶכְלוּ אֲבָהֶתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם. כָּל
דְכַפִּין יִיתִי וַיִּיכַל, כָּל דְצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח. הַשְׁתָּא הֲכָא, לְשָׁנָה

הא לחמא עניא: הקשר בין התחלת הקטע לסופו - לחם עוני, אנו מזמינים את העניים להסב איתנו כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח, ואז באה בקשה לגאולה. יש כאן אמירה ברורה שהגאולה תלויה ברגישות החברתית שלנו, ביכולת שלנו לתת משלנו למי שאין לו. לא רק את הנתניה הפיזית - כל דכפין ייתי ויכול - אלא גם התייחסות למקום הצורך שלו, הצורך הנפשי, הכמיהה לרוחני - כל דצריך ייתי ויפסח - והיא היא המביאה את הגאולה. הגמרא (מסכת בבא בתרא דף ט ע"ב) אומרת: ואמר רבי יצחק: כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים - מתברך בי"א ברכות... לכולם ידוע הענין של חישוב ימי המועדים השונים לפי ימי הפסח על פי א"ת ב"ש. היום הראשון של פסח הוא היום שיחול בו באותה שנה, תשעה באב. תשעה באב מחזיר אותנו לסיפור קמצא ובר קמצא - המקדש נחרב בגלל שנאת חינם ואנו נבנה אותו על ידי אהבת חינם. אנו לא רוצים להבחין בין קמצא ובר קמצא, אלא כולם מוזמנים - כל...כל... אנו עומדים ממש בתחילת ליל הסדר ופותחים את דלתנו לעניים, ובסוף הסדר אנו נפתח את הדלת לאליהו הנביא. בזמן שעשו קרבן פסח, לא הזמינו אורחים כי אין הפסח נאכל אלא על מינויו, ולכן המשפט "כל דכפין" לא היה רלוונטי בזמן שבית המקדש היה קיים, ולכן אין מצב שבליל הסדר מזמינים מישהו. היכולת שלנו להזמין אנשים אורחים בשעה זו רק מזכירה לנו שאין זה ליל הסדר האמתי אליו אנו שואפים, ואנו מבינים שאנו עדיין לא גאולים - ולכן ליל הסדר הוא המתאים לאמירת: לשנה הבאה בירושלים הבנויה (משפחת קרש).

הא לחמא עניא: מהי המצה? אבא מתאר את העני שסיים את יום עבודתו, וכשקבל שכר עבודתו, כבר לא היה בחנות לחם אלא קמח וכו' וכו' וכשהגיע הביתה לאשתו ולילדים הרעבים, עזרו לו כולם בעשית הלחם, "דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה" (פסחים קטו ע"א).

כל דכפין: בפשטות זה נאמר בלשון ארמי לפי פשטות משום שזו הלשון המדוברת. אבל כתב ר' ראובן מרגליות, שהמעין במדרש איכה רבתי, ימצא שכל עוד דרשו פסוקים או ספרו מעשה שהיה השתמשו בלשון הקדש. אבל כשפתחו בקינות תמיד עוברים ללשון ארמי. לכן כשמתחילים בסיפור העבודות אנו נוקטים לשון ארמי. כמ"ש בירושלמי (סוטה פ"ז ה"ב): "ארבעה לשונות נאין להשתמש בהן העולם ואלו הם: לעז לזמר, רומי לקרב, סורסי לאיליי (ר"ל ארמית לקונן) עברי לדיבור".

הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנִי חוֹרִין.

כל דכפין : בהתחלת הסדר אומרים לכל מי שרוצה לבא לאכול שיבא לאכול. אנו מזמינים עניים בגלל שאנחנו רוצים שכולם יהיו שמחים (שמואל שחור).

השתא הכא : "השתא הכא" : רק אם האדם מרגיש שהשתא הכא, שעכשיו הוא בגלות ומרגיש את הגלות, אז-לשנה הבאה יהיה בארץ ישראל וירגיש את הגאולה. (ר"י אריאל).

בן חורין : יש המשהים בטעות את המושג 'חירות' עם המושג 'חופש' או אף 'הפקרות', החירות נתפסת כשחרור מכל עול ומכל מחוייבות. מיד לאחר יציאת מצרים קבלנו את התורה והפכנו להיות עבדי ה'. אך עדיין אנו בני חורין וחוגגים את חג החירות. כותב שפת אמת (שמות פרשת יתרו שנה תרנז) : "כי כל דבר שאינו במקומו ושורשו נקי עבד. כמ"ש גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום. וחירות הוא הדביקות בשורשו ומקומו." החירות האמיתית היא להיות עבדי ה'. עֲבָדִי זָמֵן עֲבָדִי עֲבָדִים הֵם / עֲבָד ה' הוּא לְבַד חֲפְשִׁי. עַל כֵּן בְּבִקֵּשׁ כָּל-אֲנוֹשׁ חֲלָקוֹ / יְחַלְקֵי ה'! אֲמָרָה נִפְשִׁי. (ר' יהודה הלוי) מי שהוא בן חורין 'חופשי' הופך להיות עבד הזמן המשועבדים להנאות העולם הזה, לחומרנות ולעכשיו, כנגד עבד ה' שהוא ורק הוא חופשי באמת.

"לחם עוני, לחם שעונים עליו דברים הרבה. דבר אחר לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה. דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה (פסחים קט"ו ע"ב)". החג נקרא "חג המצות" וההגדה היא על המצות, ויסוד הסדר וההגדה היא המצה.

ענין לחם עוני, כתב המהר"ל בספר גבורות ה' (פרק נ"א) : לחם גאולה משום שאין עליו שום השפעה. שתי משמעויות לדבר זה : א. הקב"ה לבד הוא הציל אותנו. ב. עם ישראל יצא ממצרים בחפזון, ללא השפעות של המצרים. אם עם ישראל היה יוצא ממצרים לאט לאט ורוכש את עצמאותו כבר במצרים הרי שהרבה דברים שהיו לומדים ממצרים (עולת ראייה בקטע ד"ה מצה). ולכן מצרים נקראת בפי מרע"ה "כור הברזל", עם ישראל הפך לאחד במצרים כפי שבכור ברזל כל חתיכות המתכת הופכות לאחד, וכן הובדלו הסיגים. אבל בכור ברזל חשוב החפזון : אם מקררים אותו מהר נוצרת פלדה, אם הברזל

מסלקין את הקערה, מוזגין לו כוס שני
(ע' משנה ברורה תע"ג ס"ק סח שא"צ שטיפה והדחה. והר"ש
דבליצקי זצ"ל כתב שע"פ סוד כל די כוסות צריכות שטיפה
והדחה) וכאן הבן שואל:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?
שְׁבֹכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלֵּילָה הַזֶּה - כּוּלוֹ
מִצָּה.
שְׁבֹכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרָקוֹת, - הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר.
שְׁבֹכֶל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּילִין אֶפְלוּ פֶּעַם אַחַת, - הַלֵּילָה
הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים.
שְׁבֹכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין, - הַלֵּילָה
הַזֶּה כָּלָנוּ מְסַבֵּין.

מתקרר לאט לאט נוצר חומר שמאבד את תכונות הקושי שלו. לכן
מצה מסמלת חפזון וגאולה ללא השפעה.

ארבע קושיות: למה מתחילים בקושיות ולא מתחילים ביציאת
מצרים לומר עבדים היינו, כותב מהר"ל "כי הידיעה היא נקנית מן
המורגש אל המושכל והמצוות הם כמו סולם לעלות בהן אל הידיעה
השלימה. ולכך יש לו להתחיל מן המורגש מה השתנה וכן עבדים היינו
לפרעה במצרים ויוציאנו".

שתי פעמים: התוספות בפסחים (דף קיד ע"א ד"ה הביאו לפניו) כתבו
שכיון שעוקרים את השולחן כדי שהבן ישאל, ואביו עונה לו עדיין
יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי
פעמים. ואם כן זו תשובה לשאל מנין הבן יודע כבר עתה שיש שני
טיבולים

בגמ' פסחים דף קטז ע"א מובא: "אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה
עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי
למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי אמר ליה פטרתי מלומר מה
נשתנה פתח ואמר עבדים היינו". וכן בדף קטז ע"ב: "אביי הוה יתיב
קמיה דרבה חזא דקא מדלי תכא מקמיה אמר להו עדיין לא קא
אכלינן אתו קא מעקרי תכא מיקמן אמר ליה רבה פטרתי מלומר מה
נשתנה". מתוך סוגיות אלו למדנו, שמה נשתנה נועד כדי לעניין את
הבנים. הם נפטרו מלומר מה נשתנה אבל לא מסיפור יציאת מצרים,

אבא ז"ל הדגיש שלאחר שהילדים אומרים מה נשתנה, עורך הסדר חוזר ואומר מה נשתנה (כלשון הרמב"ם פ"ח ה"א: ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל, ואומר הקורא מה נשתנה)

מחזירין את הקערה, ומגלה את המצות ("בשעה שמצה ומרוור מונחים לפניך") וקורא בלי הסיבה:

עֲבָדִים הָיִינוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד
חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָהּ. וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת

מה נשתנה אינו סיפור יציאת מצרים אלא רק שאלות כדי לעורר התעניינות במה שאנו עוסקים בערב זה. ולכן גם בצורות אחרות, אם מראה התעניינות, הרי "פטרותן מלומר מה נשתנה".

עבדים היינו: "ההבדל שבין עבד ובן חורין אינו רק הבדל מעמדי... (ע"פ עולת ראייה) יתכן בן חורין שהוא עבד, כלומר הולך אחרי הלך רוחות של הרחוב, צריך להראות בפני חבריו וכו', תוכן חייו והרגשתו אינם מאירים בתכונתו הנפשית העצמית כי אם במה שטוב ויפה אצל האחר. ויש עבד שהוא בן חורין, גם במצב של עבדות יתכן להיות עם רוח של בן חורין. לא מעט פעילי חרות היו בכלא והמשיכו להיות מנהיגי החרות. עם ישראל חגג את חג הפסח במשך שנות הגלות ויהודי הרגיש את עצמו בן חורין משום שהרגיש שהוא משועבד רק לקב"ה. לכן לא תתכן חרות אלא אם כן יש "ביעור חמץ" היינו "השאור שבעיסה - היצר. "אל תקרי חרות אלא חרות". ראה להלן את הקטע של הרש"ה על כוס שלישית.

"עבדים היינו לפרעה במצרים", שלש רעות: עבדים ולא בני חורין, לפרעה ולא לקב"ה, ובמצרים בארץ של מעמדות שכל מי שנולד שם נולד עבד. למי שמסתכל ורואה את כל העבודות שנשארו מאותה תקופה ברור שאי אפשר היה ליצור את הכל ללא שעבוד של המלך להמוני עבדים. מי שנולד במצרים נולד למעמד של עבדים. ועם ישראל הוא עבד לעם של עבדים. "ויוציאנו ה' אלוקינו משם".

עבדים היינו: לדעת שמואל בגמ' פסחים קט"ז, "מתחיל בגנות" היינו עבדים היינו, הגנות הגשמית. ושני דברים אלו נצרכו ליצירת עם ישראל, גם העבודות במצרים שעל ידה נהפכו לעם וגם הגנות של מתחילה עובדי עבודה זרה, עי עולת ראייה, משום שעל ידי כך התפתח בישראל גם כח הדמיון שנצרך גם לעבודת הקב"ה.

אָבוֹתֵינוּ מִמְצָרִים, הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הָיִינוּ
לְפָרְעָה בְּמִצְרָיִם. וְאָפִילוּ בְּלָנוּ חֲכָמִים, בְּלָנוּ נְבוֹנִים, בְּלָנוּ
זְקֵנִים, בְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מְצֻוֶה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת
מִצְרָיִם. וְכָל הַמְרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם הָרִי זֶה מְשַׁבַּח.

אבא ז"ל היה שואל את הילדים מהו עבד? וההגדרה הנכונה היא שעבד הוא מי שאין לו זכויות משפטיות. שאינו יכול לפנות לבית המשפט. עם ישראל לימד את העולם שלכל אדם יש זכויות ואין מצב של עבד שאין לו שום זכויות.

ואפילו כולנו חכמים... מצוה עלינו לספר: זו מצוה מיוחדת לספר על יציאת מצרים בליל פסח. זה חשוב כדי שנתפלל לה' ואז ה' לא יעשה לנו צרות כמו שהיו לנו במצרים ויעשה לנו עוד ניסים. ועוד שצריך לספר על הניסים כדי שנזכור שה' הוא האלוקים שלנו, וזה גם מלמד אותנו שה' יכול לעשות ניסים שאף אחד לא יכול לעשות, כי הוא ברא את כל העולם. וזה עוד מלמד אותנו שה' יכול לעשות עוד ועוד ניסים כשאנו מתפללים אליו, וצריך לבטוח בה' (טליה פוגלמן).

הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים: עולת ראייה, בשם הרב קוק זצ"ל, אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים לחרות עולם, למתן תורה, הרי כל העולם כולו וכל סדר חיי האדם היו נשארים על מקומם בלי השתנות וכך היה נשאר השעבוד לאותו פרעה במצרים. ובשם הגרי"ז אומרים, שאין הכוונה שהיינו נשארים במציאות משועבדים, שיתכן שבמהשך הדורות מאז ועד עתה היה המצב משתנה. אלא שאם לא היו נעשים עבדי ה' והיו מקבלים את התורה, היו נשארים באותה דרגה שהיו בזמן משועבדים לפרעה במצרים.

כל המרבה לספר: כל המרבה לספר אפילו יותר מחיובו, משום שהרי ראבי"ע סובר שפסח נאכל עד חצות. ובמכילתא מוכח שגם סיפור יציאת מצרים הוא עד חצות. ולכן אם ראבי"ע סיפר על זמן קריאת שמע של שחרית, הרי שכל המרבה, היינו אפילו יותר מכדי חיובו, הרי זה משובח (משך חכמה).

וכל המרבה לספר: הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פרק ז' הלכה ד' כתב: "והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח". משמע שהאריכות צריכה להיות בפרשת ארמי אובד אבי, וצ"ב.

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי
עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים
בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם
וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

מעשה ברבי אליעזר: אמירת התלמידים לרבותיהם מלווה בהעזה מסויימת ואולי יש בה שמץ של התרסה. וכי לא סמכו התלמידים על רבותיהם שיקיימו מצות קריאת שמע בזמנה?! בעל ההגדה גם לא מספר כיצד קיבלו החכמים את הערת תלמידיהם. זמן קריאת שמע מגיע בטרם האיר היום בטרם תזרח השמש. הלילה מפנה את מקומו ליום, ומחזיר קמעא קמעא: "משיבחין בין תכלת לכרתי", "בין חמור לערוד", "משיראה את חברו רחוק ארבע אמות ויכירנו". בנקודה זו שבה השינוי מתחיל להתרחש ונכנס מעט אור אל חשכת הלילה, מגיע זמן קריאת שמע. התלמידים הצעירים הם שמבחינים ראשונים בשינוי. החכמים הותיקים מתקשים לזהות את השינוי בראשית התהוותו. הם הוטים להמשיך באופן טבעי את המצב הקודם ככל שניתן. דוקא התלמידים חדי העין, מסוגלים להרגיש ביתר קלות עולם משתנה. הם באים לרבותיהם ואומרים להם רבותינו, זהו, עד כאן! נכון שעדיין חושך, אבל הלילה הסתיים. אנחנו כבר בפתחו של יום חדש שהולך ומאיר, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית! (שלמה ברין)

מעשה בר' אליעזר: במכילתא לומדים דבר זה מהפסוק "מה העדות". "מה העדות ר' אלעזר אומר מנין שאתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים וכו' שצריכין לעסוק בהלכות פסח עד חצות לכך נאמר מה העדות". מפרש המשך חכמה, שהיינו עפ"י מה ששנינו, ראוהו שלשה והן ב"ד יעמדו השנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו, הרי דאע"פ שהם ב"ד צריך להעיד בפניהם בתורת עדות. וה"נ כתיב עדות ולכן אפילו חכמים צריכים לעסוק בהלכות הפסח.

הרי אני כבן שבעים שנה: אומר האמרי אמת: כתוב בנבואתו של מיכה (ז, טו): "כיום צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". היינו, כפי שהאדם מעורר אצל עצמו עניין יציאת מצרים כך צריכה להיות ראיית הנפלאות לעתיד. וזהו 'כל ימי חיך להביא לימות המשיח'. ומוסיף ומפרש על הפסוק "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת את הארץ... לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה" (דברים ו') היינו, כפי החיות שיש באדם. זיכרון יציאת מצרים מהווה לימוד להתבוננות אופטימית במציאות עתידית נפלאה. ואולי מעבר לכך ישנה גם דרישה

אָמַר אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרִי אֲנִי כֶּבֶן שְׁבַעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זֹמָא: שְׁנַאֲמַר, לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ יְמֵי חַיֶּיךָ - הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלִּילוֹת. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ - הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהִבְיֵא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ.

בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. כְּנִגְדֵי אֲרַבְעָה בָּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה. אֶחָד חֲכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל.

מהאדם לשמור על חיותו הפנימית לאחר שיצא ממצרים (יפעת ושמואליק ברזילי).

יציאת מצרים בלילות: מזכירים יציאת מצרים בקריאת שמע, והקשר הוא, משום שכל יציאת מצרים היא בשביל קבלת עול מלכות שמים על ידי מתן תורה. ויציאת מצרים היא השורש של עלית עם ישראל במדרגה (גרי"ז).

שני מסרים נובעים מדברי התורה ומדברי חז"ל בפרשה: ראשית שיש להכיר שאין תשובה אחת לכל השואלים, לכל דור ולכל מצב חברתי ולכל השפעה תרבותית תשובה אחרת, אין אפשרות לענות תשובה אחת לכולם. ומסר שני שעולה מתוך הפרשה: יש להכין תשובה מראש לבעיות הדור, "כי ישאלך בנך מחר". יש לראות את הנולד ולהכין תשובות להתפתחויות שניתן לצפותן מראש (הרב ליכטנשטיין).

"אחד חכם": כל אחד מהבנים הוא "אחד" לכל אחד צריך להתייחס כאל יחיד, רק באופן כזה נוכל להגיע לליבו של הבן, אם נתייחס אליו כאילו הוא יחיד ומיוחד.

שאינו יודע לשאול: החינוך העיקרי הוא בבית ולא בבית ספר. ילד שלא שואל בבית ניכר בבית הספר. ילד שלא מקבל תשובות מפסיק לשאול והופך להיות אדיש לתופעות. לימוד רק בכח מצות אנשים מלומדה מלמד את הילד לא לשים לב לסביבה. בבחינה פסיכומטרית כיום לא בוחנים מה אדם יודע לשאול אלא מה יודע לענות, שום מבחן אינו בודק את היכולת לשאול, אבל הישגי המדע באו מאנשים ששאלו את השאלות הנכונות. "הבן שואל" - זה יסוד החינוך שלא להיות

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צָוָה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאַף אֶתָּה אָמַר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפְּסָח: אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפְּסָח אֶפִיקוֹמֵן.

אדיש לתופעות ולשאל. ילד שלא מקבל תשובות, לאחר זמן אינו שואל.

בשלשה בנים הלשון בתורה היא אמירה ורק בשאינו יודע לשאול יש לשון הגדה. כנראה שמי שאינו שואל, צריך לומר לו "דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה" (שבת פז ע"א), וזה מלמד על ההגדה שלנו.

שאלת החכם נמצאת בספר דברים ו, כ, "כי ישאלך בנך מחר, לאמור: מה העדות והחוקים והמשפטים, אשר ציווה ה' אלוהינו אתכם. ואמרת לבנך, עבדים היינו לפרעה במצריים; ויוציאנו ה' ממצריים, ביד חזקה. וייתן ה' אותות ומופתים גדולים ורעים במצריים, בפרעה ובכל ביתו לעינינו. ואותנו, הוציא משם למען הביא אותנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו. ויצונו ה', לעשות את כל החוקים האלה, ליראה, את ה' אלוהינו לטוב לנו כל הימים, לחייתנו כהיום הזה. וצדקה, תהיה לנו: כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת, לפני ה' אלוהינו כאשר ציוונו".

הבן החכם לא מזכיר את הפסח כלל. הוא מאמין, הוא אומר "אלוקינו", ומה שאומר אתכם, כתב הרד"צ הופמן ששאלת החכם "אשר צווה ה' אלוקינו אתכם" היא משום שזה לשונו של משה רבינו שהוא עצמו לא נכנס לארץ ישראל, ואומר לישראל שכשיכנסו לארץ ויקריבו קרבן פסח, "כי ישאלך בנך... אתכם", היינו שזה לשונו של משה רבינו.

"מנסיון חייו הוא מכיר את מצוות ה' הוא מכיר את "העדות", המשפיעות תוכחת חכמה ומוסר הוא מכיר את "החוקים", המגבילים את חיי השאיפה וההנאה בגדר טהרה וקדושה הוא מכיר גם את המשפטים, המסדירים את חיי המעשה ע"פ דרישת הצדק, הוא מכיר גם את המקור שממנו יש ללמוד את המצוות. אין הוא פונה אל הכתב ואל הספר, אלא אל מסורת אבותיו הוא שואל את אבותיו על המצוות "אשר צוה ה' אלוהינו אתכם" לצורך הדורות הבאים. " (רש"ר הירש).

ויש להוסיף: דוקא החכם שואל שאלות, אחר שהוא יודע, הוא למד במיטב המוסדות הדתיים, ובכל זאת יש לו ספיקות ולבטים. "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם", למה

דוקא על ידי מעשים אלו, הרי ניתן להגיע לכוונת התורה גם על ידי מעשים אחרים, והעיקר הכוונה ולמה דוקא מעשים אלו?

שתי תשובות אנו מוצאים לשאלת החכם: תשובת התורה: "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו", ותשובת חז"ל: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". תשובת התורה היא במישור האמוני, מנין מקור האמונה שלנו, יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ויאמינו בה' ובמשה עבדו. אף שאלת הבן לכאורה על ספיקות במעשה המצות ועליהן הוא שואל, הבעיה אינה בהבנת פרטי המעשים, אלא הבעיה היא אמונית שורשית, ולכן אמור לו את שורשי האמונה. חסר לו בבסיס, אף ששאלתו אינה על הבסיס אלא על העדות והחוקים. לא תמיד הבן שואל במישרים את שאלתו. לפעמים השאלה האמיתית מסתתרת מאחורי שאלה תמימה. בתשובה יש לזהות את הנקודה שבאמת הוא רוצה לדעת וחסרה לו, והיא יסודות האמונה.

לעומת זה תשובת חז"ל לכאורה היא במישור שונה לגמרי: תשובת חז"ל היא במישור פרטי המצות. אלא שגם תשובת חז"ל נמצאת בסוף הפסוקים של התשובה לבן החכם: "כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלוקינו כאשר ציוונו". והרי חז"ל פרשו בברכות ה' "המצוה זו משנה". היינו פרטי המצות. חז"ל נגשו לבעיה באופן שונה: אין כאן ספיקות אמתיים באמונה. יש כאן חוסר טעם בקיום המצות ולכן הבן שואל מה העדות והחוקים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם. חוסר טעם בהבנה ובקיום של הפרטים הוא עלול לגרום לשאלות באמונה. יש להקדים ולתת לו הסבר בקיום כל פרטי המצות, עד "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

ובעולת ראיה: "אמנם באמת כל ההסתעפות וההתרחבות של המצות פועלת היא התכלית והכוונה כמו עצם המצוה, ועי"ז שמתעמלים ת"ח בדקדוקי מצוותיה של תורה ונושאים ונותנים בבירור כל פרטיהם, חודר ומורגש טעם המצות בפי האומה בכללה, וכל כל רבויי ההלכות ודקדוקי המצות מחזקים יותר ויותר את רושם המצות כמו גוף המצוה". כדי לקיים טעם בקיום המצות ופרטיהם, יש צורך ללמוד, והלימוד עצמו מבסס את אהבת ה' המתגלה באהבת המצות ושמירת פרטי מעשיהן. ולכן אמור לו שכדי שישאר טעם המצוה בפיו צריך לשמור על ההלכה שאין מפטירין אחר הפסח.

"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" פירש בעל המאור בפסחים (בקטע על כוס חמישית, דף קי"ח). שכיון שבזמן הבית הרי היו צריכים לאכול את קרבן פסח בתוך החומות, ומחמת חוסר מקום היו צריכים לאחר האכילה לפנות את המקום ולעלות על הגג ולהשלים את ההלל וכוס רביעית, משום שזה מקום שאי אפשר לאכול את הפסח

רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם - וְלֹא לוֹ.
וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלל כְּפָר בְּעֵקֶר. וְאִף אֶתָּה
הִקְהָה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ: בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצִאתִי
מִמִּצְרַיִם. לִי - וְלֹא לוֹ. אֵילוּ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

שהרי גגין ועליות לא נתקדשו. ועי' בגמ' "כזית פסחא והללא פקע
אגרא", עי' רמב"ם פרק ח' הלכות חוה"מ הלכה יי שאין צריך לומר את
ההלל במקום אכילת הפסח. לכן חששו חכמים שכיון שלאחר אכילה
הולך למקום אחר שמא ישכח לומר הלל כפי שחששו שלא לשתות בין
כוס שלישי לרביעי מחשש שמא ישתכר ולא יגמור. לכן תקנו חז"ל
שישאר טעם הפסח בפה ולא ישכח להשלים את ההלל.

הבן הרשע: התורה יודעת שיש זמנים שבהם ניתק הקשר בין האבות
לבנים. זמן שבו לא רק שהצעירים אינם שומרים על המסורת אלא הם
רואים מתפקידם לבקר את האבות שהם "מיושנים" והם
ה"מתקדמים".

בירושלמי שאלת הרשע: "מה הטורח הזה אשר אתם מטריחים עלינו
בכל שנה ושנה". הבן הרשע אינו שואל, הוא אומר כדי ללמד אותנו.
התשובה שנותנת התורה לבן הרשע, שחושב שניתק הקשר בין אבות
לבנים, "ואמרתם זבח פסח", לא כתוב כמו שאר הבנים, "ואמרת
לבנדך" "ואמרת אליו", אלא אמרו לעצמכם ביתר כח והחלטיות.
בבטחון במעשינו ובשמחה במה שאנו עושים. על ידי שהבן הרשע יבין
את העצמה שבבטחון במה שאנו עושים, זה מה שישפיע עליו. אסור
לשתוק. "ואמרתם", הראה לו את השמחה והאושר שבקיום המצוה
יוכל בעתיד להחזירו למוטב.

ובתורה (שמות יב, כו פרשת בא): "והיה, כי יאמרו אליכם בניכם: מה
העבודה הזאת, לכם. ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי
בני ישראל במצריים, בנגפו את מצריים, ואת בתינו הציל; וייקוד העם,
וישתחו". אבל חז"ל נסחו את התשובה בדומה לתשובה לבן שאינו
יודע לשאול: "...הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי
בצאתי מצריים". התנאי הראשוני הוא הקשר עם יציאת מצרים. אבל
אחר היציאה ממצרים כולם נגאלים וגם הרשע, בעל כורחו (הרב
חרל"פ). בתהליכי הגאולה שמאז, גם הרשעים יהיו שותפים.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרָיִם, מִבֵּית עֲבָדִים.

וְשִׂאֵינוּ יוֹדַע לְשָׂאֵל - אֶת פֶּתַח לוֹ, שְׁנֵאָמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

מה שיכול להחזיר בתשובה את הבן הרשע, זה רק נסיון הריקנות, חויית האכזבה מחיים של כאן ועכשיו. "אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה.

אילו היה שם לא היה נגאל: מטרת יציאת מצרים היא כדי שיקיימו את המצות. וכן פירש רש"י על הפסוק והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי, בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו. וכן כתוב "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" כלומר שמטרת היציאה ממצרים כדי לקבל את המצות. ומי ששואל מה העבודה הזאת לכם, אין לו שייכות לגאולה.

תם מה הוא אומר: "מה זאת", זו השאלה היפה ביותר של הילד מיד כשנולד, נראה כאילו על כל דבר שואל "מה זה"? מה המשמעות של הדבר. הנער כבר יודע את המצות, אלא שאלתו על משמעות המצות. לשם מה עושים דוקא כך. וגם מגמה זו צריך לעודד. יש לשאול על טעמי המצות. והתשובה: "בחוזק יד", לא בדרך הטבע זכינו בחירות, אין חוקי טבע. בדרך הטבע היינו נמקים בעבדות. הכל הוא תוצאה ישירה של יד ה' בהסטוריה. יש שרגילים להשתמש במילה "מקרה", אמנם אחי יוסף אמרו לפני המושל במצרים שלא הכירוהו והחזיקוהו כעובד עבודה זרה: "וקרהו אסון", בה"א, אבל כשיעקב אבינו שידע אמונה מהי, אמר להם ובינו ובין בניו: "וקראהו אסון" באל"ף, לשון קריאה והכרזה בהשגחה פרטית. יש להגיש שיציאת מצרים אינה מקרה, ועל כן אנו מקיימים את המצות הקשורות ליציאת מצרים.

ובתורה בשמות יג, יד (סוף פרשת בא), "והיה כי ישאלך בנך, מחר לאמור מה זאת: ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים. ויהי, כי הקשה פרעה לשלחנו, ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים, מבכור אדם ועד בכור בהמה; על כן אני זובח ה', כל פטר רחם הזכרים, וכל בכור בניי, אפדה. והיה לאות על ידך, ולטוטפות בין עיניך: כי בחוזק יד, הוציאנו ה' ממצרים".

יְכוֹל מֵרֵאשׁ חֲדָשׁ, תִּלְמוּד לּוֹמֵר בַּיּוֹם הַהוּא, אִי בַּיּוֹם הַהוּא
יְכוֹל מִפְּעוּד יוֹם, תִּלְמוּד לּוֹמֵר בַּעֲבוּר זֶה - בַּעֲבוּר זֶה לֹא
אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְּשַׁעַה שְׁיֵשׁ מִצָּה וּמְרוּר מִנְחִים לְפָנֶיךָ.

מִתְחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ
הַמְּקוֹם לְעֲבֹדְתוֹ, שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה

בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך:
הרמב"ם בהלכות קריאת שמע כותב: "ומצוה להזכיר יציאת מצרים
ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי
חיך". בהלכות חמץ ומצה כותב: "מצות עשה של תורה לספר בנסים
ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר
(שמות י"ג) זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר
(שמות כ') זכור את יום השבת". לכאורה שתי המצוות הנראות זהות
ממבט ראשון-מצות זכירת יציאת מצרים (פעמיים בכל יום) ומצות
סיפור יציאת מצרים (ליל ט"ו), אך אם נתבונן בפרטי מצות סיפור
יציאת מצרים נראה שיש הבדל משמעותי ביו שתי מצוות אלו.
הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה כותב שעל מנת לקיים את מצות סיפור
יציאת מצרים צריך: א. להתחיל בשאלה ואפילו "היה לבדו שואל
לעצמו מה נשתנה הלילה הזה" ב. מתחיל בגנות ומסיים בשבח.
ג. מספר בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו. השפת אמת מלמד אותנו
שהזמנים אותם אנו חוגגים אינם רק בגלל מה שקרה בעבר הרחוק
אלא "זה העיניין מתגלה בכל שנה- בפסח יציאת מצרים בחסד ה'..."
(דרשה לסוכות תרל"ז) דהיינו שבכל חג יש כח מיוחד שחוזר ומתעורר
מכח מה שקרה בעבר ויש מסוגלות לפעול באותו עיניין בזמן המיוחד
לו. על פי יסוד זה ניתן להסביר את ההבדל בין מצות זכירה של כל יום
לסיפור יציאת מצרים של ליל פסח. בעוד שזכירת יציאת מצרים הינה
אבן יסוד באמונתנו ועיקר המצוה הוא זכירת העבר, סיפור יציאת
מצרים הינה מצוה שמטרתה לחיות בהווה את היציאה לחירות ולכן
ע"מ לקיימה צריך תהיה רלוונטית ע"י: יצירת עניין אצל השומע-
מתחיל בשאלה, בהבנת הנסים והחסדים – מתחיל בגנות ומסיים
בשבח ובאוטנטיות- בשעה שמצה ומרור מונחים בפניו. בסיפור יציאת
מצרים אנחנו שואבים את הכוחות מן העבר בכדי לצאת לחירות
ממצרים של זמננו. (מוטי ואורית פוגלמן).

ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה
אמר ה' אלוקי ישראל וכו': וקשה, הרי כתוב כאן רק הגנאי ולא כתוב
כאן שום שבח? אלא הפירוש הוא שכל התהליך של הירידה למצרים

אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: בְּעֶבֶר הַנְּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם,
תָּרַח אָבִי אַבְרָהָם וְאָבִי נְחוֹר, וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאֶקַּח
אֶת אָבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֶבֶר הַנְּהָר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ
כְּנָעַן, וְאַרְבֵּה אֶת זֶרְעוֹ וְאֶתְּנוּ לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאֶתְּנוּ לְיִצְחָק אֶת
יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וְאֶתְּנוּ לְעֵשָׂו אֶת הַר שְׁעִיר לְרִשְׁתּוֹ אוֹתוֹ,
וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם.

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא חָשַׁב אֶת הַקֶּץ, לְעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ
בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדַע תִּדְעַ כִּי גֵר
יְהִי זֶרְעִי בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבָדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְּשׁ
גָּדוֹל.

יכסה את המצות ויקח בידו את הכוס.

**וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ שֶׁלֹּא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.**

ניח את הכוס ויחזור ויגלה את המצות.

הוא תהליך הקירוב לעבודתו, משום שרק על ידי כל הדברים האלו עם
ישראל הפך לעם שמוכן לעמוד לפני הר סיני ולקבל את התורה.
ואתן לעשיו את הר שעיר לרשת אותו: גם זה הוא משבח המקום
וטובותיו עלינו שעל ידי זה נפרד עשו מאתנו ומחל ליעקב כל חלקו
בא"י ובקדושה (שם משמואל).

שלא אחד בלבד: תמיד בגלל סיבה אחרת, אף פעם לא מוצאים את
הטעם לאנטישמיות. כל טעם שנכון במקום אחד לא נכון במקום אחר,
פעם בגלל שהיהודים עשירים ופעם בגלל שהם עניים פעם בגלל שהם
עובדים ופעם בגלל שאינם עובדים, פעם בגלל שאין להם מדינה ופעם
בגלל שיש להם מדינה וכו'.

לכלותינו: מצב של כליון הוא שאין זכר לעם ישראל חלילה. אין זו
הבטחה שלא יקרה דבר לעם ישראל אלא הבטחה שלא יהיה כליון
ולמרות כל הצרות עם ישראל חי וקיים.

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר: ארמי אבד אבי, וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול, עצום ורב

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב: הוזכר לבן ולא הוזכר עשיו, משום שעשיו שונא את יעקב בגלל סיבה מובנת. אבל לבן שונא את יעקב ללא סיבה, רק משום שהוא מייצג את היושר ואת עבודת אלוקים.

צא ולמד... אילו היה שם לא היה נגאל: לבן קליפת השקר (רמאותו של לבן שהחליף את רחל והחליף את משכורתו). מצרים קליפת תאוה. אילו היו אצל לבן לא היו יוצאים משום שכשחיים בשקר אין אפשרות לצאת. עיין הגש"פ תורת אבות סלונים: "הנה עיקר ויסוד העבודה היא מדת האמת בכל הענינים, וכמ"כ שהתורה והתפלה יהיו ע"פ נקודת האמת לא מן השפה ולחוץ ולא להיות דובר שקרים כל חד וחד לפום שיעורא דיליה. וזו היתה מדתו של יעקב תתן אמת ליעקב (מיכה ז') וע"כ מאת ה' נתגלגל הענין שיעקב יהיה אצל לבן שהוא קליפת השקר. שע"כ יהיה תיקונו שלם. וגזירת ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה היתה יכולה להיות גם אצל לבן. אלא שהיה גלוי וידוע לפני הקב"ה, כי ע"י התגברות השקר יהיו משוקעים בה כ"כ עד שהדורות הבאים לא יהיה בהם כח להתגבר על השקר ולא יוכלו לצאת משם עוד. ע"כ סיבב הקב"ה שמקום הגלות יהיה במצרים ששם מקור קליפת התאוות. וע"כ יהיה להם כח להתגבר ולצאת מהגלות. וזהו ארמי אובד אבי. שע"כ מדת השקר היו כבר אבודים. והיינו ולבן ביקש לעקור את הכל. ויעש ה' חסד עם ישראל וירד מצרימה. שמשם תהיה לה תקומה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים היינו בחי' תענוג ששם מקור תענוגים ותאות רעות, וע"כ יתגברו.

ארמי אובד אבי: במשנה בפסחים שנינו "מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה". פשטה של המשנה, כפי הנראה, שנדרוש את פרשת "ארמי אובד אבי" כל אחד ואחד כי ה' הטובה עליו – ביצירתיות, במקוריות ובדמיון עשיר כדרך רבותינו בעלי המדרש. אולם, אנו בדלותינו, כל שעושים הוא לצטט את המדרשים שדרשו חז"ל.

וּיְרֵד מִצְרַיִם - אָנוּס עַל פִּי הַדְּבָר.

ידועה השאלה, למה נבחרה פרשת "ארמי אובד אבי" לספר דרכה את סיפור יצ"מ, ולא, כפי שמתבקש באופן טבעי, לעסוק בסיפור יצ"מ מתוך הפסוקים בשמות המתארים באופן ישיר את האירועים. מדוע לדבר מגרונו של מביא הבכורים כמה מאות שנים מאוחר יותר? אלא היא הנותנת. מביא הבכורים נמצא באותו מעמד שאנו מצויים בו. גם עליו מוטלת החובה לספר ביצ"מ. באומרו "וירעו אותנו המצרים ויתנו עלינו עבודה קשה... ויוציאנו ה' וגו'" בגוף ראשון, הרי הוא המקיים הראשון של דברי המשנה "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". ואנו, אלפי שנים אחריו, עומדים על אותו רצף ודורשים בעזרת חז"ל את דרשתו הוא. על כל דור לדרוש את הדורות הקודמים לו, ומכאן להמשיך את היצירה שלו.

"חייב אדם לראות את עצמו (בהווה) כאילו הוא יצא ממצרים" – הפניה לעבר היא מתוך ההווה ועל רקע המציאות העכשווית. העבר - מתוך פרספקטיבה של ההווה, וההווה אף הוא ניזון מתוך העבר ומתעשר מכך (יהודה גלעד).

ארמי אובד אבי: כתב רש"י "מזכיר חסדי המקום, ארמי אובד אבי, לבן ביקש לעקור את הכל כשרדף אחרי יעקב, ובשביל שחשב לעשות, חשב לו המקום כאילו עשה, שבעובדי כוכבים חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה. ואבן עזרא פרש שארמי הוא יעקב, ארמי היה אובד בארם. ורשב"ם פרש על אברהם שהיה גולה מארץ ארם. ובעל ההגדה דעתו כרש"י.

הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ז ה"ד) כתב על פרשה זו: "וצריך להתחיל בגנות, ולסיים בשבת. כיצד, מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו, כופרין וטועין אחרי ההבל ורודפין עבודה זרה; ומסיים בדת האמת, שקירבנו הקדוש ברוך הוא לה, והבדילנו מן התועים, וקירבנו לייחודו. וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצריים, וכל הרעה שגמלונו; ומסיים בניסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחירותנו. והוא שידרוש "מארמי אובד אבי" (דברים כו,ה), עד שיגמור כל הפרשה; וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו, הרי זה משובח".

וַיְגַדְּ שָׁם - מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם
אֲלֵא לְגוֹר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲה, לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ,
כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כְבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.
וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשׁוֹן.

בְּמַתִּי מֵעַט - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ
מִצְרָיִמָה, וְעַתָּה שְׂמֵךְ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי – מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם.

גָּדוֹל, עָצוּם - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ
וַיַּעֲצְמוּ בְּמַאֲד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

וַרְבִּי - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: רַבְּבָה כְּצִמַּח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ, וַתִּרְבִּי
וַתִּגְדְּלִי וַתִּבְאֵי בְעַדֵי עַדְיִים, שְׂדֵים נִכְנוּ וּשְׁעָרַי צִמַּח, וְאֶת
עָרִם וְעָרִיָה. וְאָעֵבֵר עָלֶיךָ וְאָרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ, וְאֹמֵר
לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאֹמֵר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

שדיים נכוננו ושערך צימח ואת ערום ועריה: בשלים לגאולה אבל
ערומים ממצוות.

ערום ועריה, מדרש שיר השירים רבה פרשה ב: "בשעה שאמר לישראל
בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא
אין בידינו מעשים טובים, אמר להם הואיל וחפץ בגאולתכם אינו
מביט במעשיכם הרעים."

בדמיך חיי: דם פסח ודם מילה.

וירעו אותנו המצרים: הפסוק (דברים כו, ו) הוא בפרשת וידוי בכורים.
אבל בספר במדבר (כ, טו) בפרשת חוקת) נאמר "ונשב במצרים ימים
רבים וירעו לנו מצרים ולאבותינו".

וירעו אותנו המצרים: הרב קוק מדגיש על פסוק זה את הדרשה ממדרש הגדול שעשו אותנו רעים. ולכן בעל ההגדה משתמש בפסוק וירעו אותנו ולא וירעו לנו.

ונצעק אל ד': חמש לשונות (ושאר איברים)

יונצעק אל ה' א-לוהי אבותינו'

בצעקה אדירת הוד, הן הידיים, הרועדות מצעקתן, הכובשות, הרוצות אך לשבר אזיקיהן, אך להרחיק אויביהן, אך לנתץ אליליהן, אך לעשות ולפעול ולהפוך עולם ולשנות.

ויאנחו בני ישראל'

באנחת נשיפה, הן הרגליים העייפות, מחפשות מעט יישוב דעת וסיכול רגליים, מיואשות מצרות הגוף, תרות אחר קפיצה אל השם, דילוג אל מרחב צבאות הרוח, ניתור אל אל, עלייה לצורך עלייה.

ויזעקו'

בזעקתי האישית, היא הבטן, מעומק קריאתה, את משפחתי, את ביתי, את מקורבי ואותי ואת אחי, אנוכי מבקש: ראה בסבלותם, הבט את ילדיי, שור מרודינו, זכור עניי.

ותעל שוועתם'

קול דממת שוועה, הוא הראש, המשווע לישועה, זוכר כל פרט, אינו מחסיר אף נשמה מנשמות העם, מצפה בכל כח, בהכירו הכרה מלאה בתקוות גאולה כוללת, ברעיה כולה על כל מעלותיה ופגמיה בראיה ברורה – הנה בא הדוד, וממַצְרִים וְנִשְׁמַע אֶת קוֹלוֹ: "קוּמִי לְךָ רַעִייתִי יִפְתִּי וְלִכִּי לְךָ". ותעל שוועתם. כבר עולה, רק עוד לא –

וישמע א-לוהים את נאקתם'

נאקה הנשמעת לבלי יכולת להתעלם, הוא החזה, המפרפר וגועש ודוחף החוצה קריאה שכולה הבנה נעלמה; הנה הגבול נחצה, פשטתי עורי מעליי וממולאים ומתמזגים בי כאחת כעס צעקת הידיים, אנחת רגלי הייאוש, זעקתי האישית מן הבטן, שוועת הראש המקווה לישועה ואמת נאקת החזה. נפרץ הסכר, ומעיינות מים חיים צפים ומגיעים – כבר לא יכולים שלא להגיע – א-ל אוזן קשבת.

ויזכור'

כמו לדעת שקשת ההבעות הזו, חמש מילים שונות לקריאה, חמש לשונות אש מחמישה חלקים בגוף, הן סימן – אז כמו היום – ששערי שמים עוד לא ננעלו (נדב גלעד).

וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרִים - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הָבָה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

וַיַּעֲנוּנוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסַבְלָתָם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפְּרָעָה. אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמֵסֶס.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָד.

וַנִּצְעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ, וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמִלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וַנִּצְעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בְּיָמִים הַרְבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ - זוֹ פְּרִישׁוֹת דָּרָד אָרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים.

וְאֶת עֲמִלְנוּ - אֵלוּ הַבְּנִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבֶּן הַיְלֹוֹד הַיָּאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבֵּת תִּתְחַיֵּן.

ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה: לא כתוב בפירוש שזעקו, אלא הפנימיות תמיד זועקת אל ה'.

יציאת מצרים היה שלא על פי זכות ישראל רק ע"י שהבטיח השם יתברך לאבות להוציאנו ממצרים (שפת אמת פסח תרל"א ד"ה דבר). זה נאמר בברית בין הבתרים, שתהיה גלות ויהיה לזה קץ. ובחידושי הרי"ם (תחילת פרשת וארא) הוסיף: "הגאולה הראשונה היא מה שממאסיים את הגלות וכל זמן כשסובלים את הגלות אי אפשר להגאולה שתבוא".

**וְאֵת לְחַצְנֹו – זֶה הַדְּחַק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ
אֲשֶׁר מְצַרִּים לְחַצִּים אֹתָם.**

**וַיּוֹצֵאֵנוּ יי מִמְצָרִים בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה, וּבְמָרָא גָדוֹל,
וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתֵּיִם.**

**וַיּוֹצֵאֵנוּ יי מִמְצָרִים - לֹא עַל יְדֵי מְלֶאֶךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף,
וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים. אֲנִי יי.**

**וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מְלֶאֶךְ.
וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שָׂרָף.
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ.**

ואת עמלינו אלו הבנים: את כל עמלו צריך האדם להשקיע בגידול
הילדים ובחינוכם. גם כאשר הילדים ממושמעים ודי במילה אחת
להשפיע עליהם, אין להסתפק בכך ויש להתייגע בחינוך הבנים יגיעה
המוגדרת בתורה עמל ויגיעה (הרבי מליובאוויטש).

ביד חזקה ובזרוע נטויה: יד חזקה זה כח גדול, וזרוע נטויה הכוונה
שיש המשך למכה. יד וזרוע הם שני דברים: יד חזקה, וזרוע נטויה, כי
כשעם ישראל היה במצרים היה במצב שראוי להיות עם עבדים. ופרעה
היה ראוי להיות מלך עליהם ושניהם מתאימים זה לזה. לכן ביד חזקה
- הוציא את בני ישראל שלא יהיו עבדים. ובזרוע נטויה - שפרעה לא
יהיה מלך עליהם אלא הקב"ה הוא ידו נטויה עליהם למשל בהם
(מהר"ל).

לא על ידי מלאך: ולא כמו שנאמר לאחר מעשה העגל (שמות לב, לד):
”וְעַתָּה לָךְ נַחַח אֶת הָעַם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מְלֶאכִי יֵלֵךְ לִפְנֶיךָ
וּבְיָוִם פִּקְדֵי וּפְקֻדֹתַי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם”

דוקא על ידי הקב"ה בעצמו שהוא נצחי, משום שגאולת מצרים
נמשכת בכל הדורות והיא גאולה שאין לה הפסק, לכן לא יכולה להיות

אָנִי יִי - אָנִי הוּא וְלֹא אַחֵר.

בְּיַד חֲזָקָה - זוֹ הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה יַד יִי הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ
אֲשֶׁר בְּשֵׁדָה, בְּסוּסִים, בְּחֲמֹרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר וּבְצֹאן, דָּבָר
כְּבֵד מְאֹד.
וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה - זוֹ הַחֶרֶב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲרָבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ,
נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.

וּבְמֵרָא גְדֹל - זוֹ גְלוּי שְׂכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ הַנְּסָה
אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי בְּמִסַּת בְּאֶתֶת
וּבְמוֹפְתִים, וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים
גְדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יִי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.

על ידי מלאך שהוא אינו נצחי אלא קיים רק לשליחותו, אלא הגאולה צריכה להיות ע"י הקב"ה שהוא נצחי (נתיבות שלום).

אני ה' אני הוא ולא אחר: ידוע כי "הוא" מורה על הסתר פנים כשאין הנהגה גלויה לעין ולא ניכרת ההשגחה המיוחדת אז נקראת ההנהגה בשם "הוא". וכשמרגישים השגחה פרטית וההנהגה היא גלויה לעין, אז נקראת ההנהגה בשם "אני" שניכר ש"אני" מנהיג את הבריאה ומהוה את הכל. בעת שיצאו מצרים ראו את ההנהגה: "כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", לותרגם אונלוס: "אנא מתגלי בגו מצרים", וח"ו שלא יחשוב אדם ששתי רשויות יש, והנהגת הגלות שהיא בבחינת "הוא" היא אחרת, לכן אנו אומרים: "אני ה' אני הוא ולא אחר. לרמוז שכל ההנהגות היא אחת מהקב"ה (אור גדליהו).

יד ה' הויה: "הויה" – אותיות שם ה-ו-י-ה יתברך שלא כסדרן. ונודע מספר הזהר, כי בהיות השם בן ארבע אותיות כסדרן – הוא רחמים, ובהיותן מהופכות – יורו דין (אלשיך).

ובמרא גדול זה גילוי שכינה: שהרי ראתה שפחה על היס מה שלא ראו נביאים (רש"י שמות טו, ב).

"כמה שנאמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי": לכאורה הפסוק המובא כאן (דברים ד, לד) אינו מלמד שמורא הוא גילוי שכינה? אלא פירוש הדברים הוא על פי תרגום אונקלוס כאן: "או נסין עבד יי לאתגלאה למפרק ליה עם מגו עם בנסין באתין ובמופתין ובקרבא ובידא תקיפתא ובדרעא מרממא ובחזונין רברבין ככל דעבד לכוון יי

וּבְאַתּוֹת - זֶה הַמָּטָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתֶת.

וּבַמִּפְתִּים - זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

כשאומר דם ואש ותימרות עשן, יכן עשרת המכות ודצ"ך עד"ש באח"ב, ישפוך כל פעם מן הכוס.

דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

דָּבָר אַחֵר: בְּיַד חֲזָקָה - שְׁתִּים, וּבְזֶלַע נְטוּיָה - שְׁתִּים, וּבְמָרָא גָדֹל - שְׁתִּים, וּבְאַתּוֹת - שְׁתִּים, וּבַמִּפְתִּים - שְׁתִּים. אֵלוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלוּ הֵן:

אלהכון במצרים לעיניכון". מוראים גדולים הם "חזוונין רברבנין" – מראות גדולות. לדור ניצולי השואה, אכן מוראים גדולים יכולים להיות גם מראות גדולות. בספר "עולם חרב ועולם בנוי" (עמוד 44) הביא משה מאיה משיחתו של אבא ש"י את המשפטים הבאים: "ראיתי את יד ה' בבירור בשואה, רק לא הבנתי את משמעותה. זה היה כל כך ברור, כל כך לא נורמלי, כל כך לא טבעי, כל כך לא הגיוני. לא הייתי באושוויץ, אבל ראיתי יהודים שמובלים לשם. ראיתי גדודים שלמים של גרמנים, שאינם נוסעים לחזית הרוסית, כי הקרונות היו תפוסים ביהודים, לניגוד לכל אינטרס צבאי.. האם ניתן להבין זאת? בכל ראיתי את יד ה'"

בְּרָד
אֲרָבָה
חֲשָׁד

עָרוֹב
דָּבָר
שְׁחִין
מַכַּת בְּכוֹרוֹת

דָּם
צְפָרְדַּע
כְּנִים

רַבִּי יְהוּדָה הִזָּה נוֹתֵן בְּהֵם סְמָנִים :
דַּצ"ךְ עַד"ש בַּאח"ב.

רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּין אֵתָה אוֹמֵר שְׁלָקוּ הַמְצָרִים
בְּמְצָרִים עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמֻשִּׁים מַכּוֹת? בְּמְצָרִים
מָה הוּא אוֹמֵר? וַיֹּאמְרוּ הַחֲרֻטָּמִים אֶל פְּרָעָה: אֲצַבֵּעַ אֶלְהִים
הוּא, וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר? וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יי בְּמְצָרִים, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת יי, וַיֹּאמְרוּ בְּיָד
וּבְמִשְׁחָה עֲבָדוּ. כִּמָּה לָקוּ בְּאֲצַבַּע? עֶשֶׂר מַכּוֹת. אָמור מַעֲתָה :
בְּמְצָרִים לָקוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמֻשִּׁים מַכּוֹת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים בְּמְצָרִים הִיָּתָה שֶׁל אֲרָבַע מַכּוֹת?
שְׁנַאֲמַר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מְשַׁלַּחַת
מְלֶאכִי רָעִים. עֲבָרָה - אַחַת, וְזַעַם - שְׁתֵּים, וְצָרָה - שְׁלֹשׁ,

חלוקת המכות לשלש קבוצות, דצ"ך עד"ש באח"ב, מתקבלת מאליה
מתוך המסופר בתורה. לכל שתי מכות קודמת התראה: ואילו המכה
השלישית – הוה אומר: כינים, שחין, חושך, - באה בלא התראה.
נמצינו למדים שהמכה השלישית היא העונש כאשר שתי קודמותיה
לא הועילו (נחלת השר).

וייראו העם: "ישראל" לעומת "העם", עי' רמב"ן בשלח יד, ד "ולכך
אמר אח"כ (להלן פסוק לא) וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה
עבדו. לא אמר "וייראו ישראל את ה' ויאמינו" אבל אמר "העם", כי
"בני ישראל" שם ליחידים, "והעם" שם להמון, וכן וילונו העם (להלן
טו כד). "ישראל האמין במצרים, אבל העם האמין רק על שפת היס
כשראו את מצרים מתים.

מְשַׁלַּחַת מְלֹאכֵי רְעִים - אַרְבַּע. אָמֹר מַעֲתָה : בְּמִצְרַיִם לָקוּ
אַרְבַּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתַיִם מִכּוֹת.

רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר : מִנֵּין שְׁכַל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הֵיטָה שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת?
שְׁנַאֲמַר : יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מְשַׁלַּחַת
מְלֹאכֵי רְעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ- אַחַת, עֲבָרָה - שְׁתַּיִם, וְזַעַם - שְׁלוֹשׁ,
וְצָרָה - אַרְבַּע, מְשַׁלַּחַת מְלֹאכֵי רְעִים - חֲמֵשׁ. אָמֹר מַעֲתָה :
בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם
מִכּוֹת.

כָּמָה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ!

אֵלוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דִּיִּינוּ
אֵלוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, דִּיִּינוּ
אֵלוּ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דִּיִּינוּ
אֵלוּ הִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דִּיִּינוּ
אֵלוּ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דִּיִּינוּ
אֵלוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֻרְבָּה, דִּיִּינוּ
אֵלוּ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֻרְבָּה וְלֹא שָׁקַע צָרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, דִּיִּינוּ
אֵלוּ שָׁקַע צָרְנוֹ בְּתוֹכוֹ⁵⁴ וְלֹא סִפֵּק צָרְכֵנוּ בְּמִדְבַר אַרְבָּעִים שָׁנָה, דִּיִּינוּ
אֵלוּ סִפֵּק צָרְכֵנוּ בְּמִדְבַר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַפֶּן, דִּיִּינוּ
אֵלוּ הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַפֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, דִּיִּינוּ
אֵלוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, דִּיִּינוּ
אֵלוּ קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, דִּיִּינוּ
אֵלוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּיִּינוּ

כמה מעלות טובות למקום: לאחר שמנו חכמים והפליגו במספר
מכות מצרים, יש מקום מצד אחר לספר ולפרט את חסדי ה' לנו, אף
הם לכל פרטיהם (שבולי הלקט). ומונה כאן חמש מעלות כמנין
המעלות שהיו במקדש בין עזרת ישראל לעשרת נשים שעליהם עמדו
הלויים ושבחו בשיר, וכנגד חמשה עשר שירי המעלות שבספר תהילים.

ושקע צרינו בתוכו: המעלה המיוחדת בכך היא מידה כנגד מידה על
שהשליכו המצרים את ילדי ישראל למים (מחזור ויטרי).

אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה דיינו

על אחת, כמה וכמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את היס, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו בתוכו, וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את הפן, ונתן לנו את השבת, וקרבנו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה ומרור.

לא מצביעים על הזרוע, לא כמו שכתוב בכמה הגדות (הר"ש דבליצקי זצ"ל).

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קים, על שום מה? על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי, אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בְּתֵינִי הִצִּיל וַיִּקְדֵּהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

כשאומר 'מצה זו' יגביה את המצה להראותה למסובין:

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: וַיֹּאפֹּו אֶת

והכניסנו לארץ ישראל: בבראשית אין "ארץ זבת חלב ודבש", לאבות לא היה צריך לעשות תעמולה, אבל שישים ריבוא בני ישראל צריך למשוך בחלב ודבש (נחמה ליבוביץ).

לא יצא ידי חובתו לא יצא ידי מצוה מן המובחר (ר"ן ריטב"א).

הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת, כִּי לֹא חֲמֵץ, כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמָה, וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

כשאומר 'מרור זה' יגביה את המרור להראותו למסובין :

מְרוֹר זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁמִרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשָׂדֵה אֶת כָּל עַבְדֹתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ.

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוֹר

על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ: אבל מצות אכלו בעודם במצרים על קרבן הפסח, אלא שמצות מצה ואיסור אכילת חמץ מראים לנו את אזלת יד של אבותינו, שבעצם שעת הגאולה הם אכלו לחם עבדים (וכמ"ש הרמב"ן שמצה היא לחם עבדים). הם לא עשו דבר למען חרותם, הם עבדים גם עתה בשעת גאולתם. וכאשר הגיע שעת הגאולה וגורשו ממצרים, לא היה סיפק בידם להכין להם לחם. באותה שעה הפכה המצה לזכרון נצח לאופיה האלוקי המוחלט של יציאת מצרים.

בכל דור ודור: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים: לראות את עצמו פירוש: להרגיש בעצמך כאילו אתה יצאת ממצרים. אבל ברמב"ם כתוב "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים". הרמב"ם משנה את מה שכתוב במשנה, ובמקום "לראות" כתב: "להראות". שיראה לכולם שהוא בעצמו יצא ממצרים. איך מראים? בסעודה אתה מיסב, אוכל ושותה בהסיבה דרך חרות. וכך אתה גם מראה וגם מרגיש דרך חרות (יקותיאל פוגלמן).

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. "בכח הזרע הנטווי", להוציא אל הפועל את רוממות המעלה מעט מעט בכל דור ודור, חייב כל אחד להשלים, להשיג ולהרגיש את חלקו בשלמות המעלה, השייך לערכו ולדורו, המגיע לו מיציאת מצרים" (עולת ראייה).

זֶה עֲשֵׂה יי לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אֶף אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
וְאוֹתֵנוּ הוֹצֵיא מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אֹתֵנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא
ממצרים: כשאתה קוראת את המילים האלו, אני מרגישה שיש כאן גם
כוונה אישית לכל אדם. בליל הסדר על האדם להתבונן אחורה ולשאול
את עצמו האם הצליח השנה להשתחרר מהכבלים שמגבילים אותו,
ממחשבות והרגשות שעוצרות אותו מלהתקדם ולהיות חופשי ושמח.
(מיכל).

לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים: למה דוקא מאורע גדול זה,
יציאת מצרים, אינו מתועד על ידי גלעד שיעזור לנו להמחיש לנו
ולבנינו את סיפור יציאת מצרים? אלא שכאן צריך לשים לב מה אנחנו
מחפשים! האם אנחנו מחפשים דרך להמחשת סיפור יציאת מצרים?
דרך להזכרת סיפור יציאת מצרים? התשובה היא: לא! אנחנו רוצים
ומחפשים דרך לחיות את סיפור יציאת מצרים, אנחנו רוצים לעצב את
חיינו הרוחניים – מעשיים בעזרת הפנמה של הסיפור. אם כן השאלה
היא: איך סיפור יציאת מצרים יעזור לנו לעצב את חיינו הרוחניים?
היציאה ממצרים מגדירה באופן ברור ובהיר את הזהות האמיתית
והנכונה של עם ישראל. זהות שמעצבת חיים של ערכים. יציאת
מצרים היא המעבר בין עבודת למצרים לבין עבודת ה'. לכן יציאת
מצרים לא מתועדת על ידי פסל או גלעד כל דהוא, כי את הזכרות
אנחנו נדרשים לפסל בתוכנו ולא באמצעי חיצוני. אם נחצוב בפסל את
זכרוננו מיציאת מצרים, נבוא לבקר שם פעם בשנה, כי זה טבענו. אבל
כשאין לנו מקום כזה כדי לבקר בו ולצאת ידי חובה כביכול שזכרנו
את יציאת מצרים, פשוט נאלץ לזכור לחצוב בעצמנו את זהותנו, את
מקומנו – מהיכן יצאנו מתוך מה יצאנו ולאן פנינו מועדות (חנה
עמיטל).

לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא אלא אף אותנו גאל
עמהם: מה זאת אומרת "אף אותנו גאל עמהם". אלא שכל אדם בכל
דור צריך גאולה פרטית. אדם משועבד לחומר, ליצריו, אדם הוא עבד
לזמן בו נתון ולהשפעות חברתיות. כל פעם מחדש אדם צריך
להשתחרר מכבלים אלו ולגאול עצמו מהם. יחד עם הגאולה הפרטית
המבוקשת צריך להודות ולהכיר בגאולת האדם מישראל מכבליו
החומרניים כאן ועכשיו (משפחת ברין).

יכסה את המצות ויקח את הכוס בידו עד שחותם גאל ישראל כדי
לומר שירה על היין.

לְפִיכֶן אֲנַחֲנו חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם,
לְהַדָּר, לְבָרֵךְ, לְעֵלֶה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל
הַנְּסִיּוֹת הָאֵלוּ: הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה,
וּמֵאֶבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה.
וְנֹאמֵר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עֲבָדֵי יי, הַלְלוּ אֶת שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמְזֶרֶח שָׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם יי. רָם
עַל כָּל גּוֹיִם יי, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כִּי אֶלְהִינוּ הַמְּגַבֵּייהִי
לְשַׁבַּח, הַמְּשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. מְקִימֵי מַעְפָּר דָּל,
מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן, לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ.
מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת, אִם הַבְּנִיִם שִׁמְחָה. הַלְלוּיָהּ.

ונאמר לפנינו שירה חדשה: אבל בסיום הברכה אנו אומרים: "ונודה
לך שיר חדש על גאולתינו", מובא במכילתא בשלח: כל השירות שעברו
קרואות בלשון נקבה כשם שהנקבה יולדת כך התשועות שעברו היה
אחריהם שעבוד אבל התשועה העתידה להיות אין אחריה שעבוד לכך
קרואה בלשון זכר שני שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר
ידיו על חלציו (ירמיה ל ו) שכשם שהזכר אינו יולד כך התשועה
העתידה לבא לא יהא אחריה שעבוד שני ישראל נושע בה' תשועת
עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד (ישעיה מה יז).

שירה חדשה: הלל זה לא דומה להלל בחנוכה שהוא לזכר נס שהיה,
שאבותינו אמרו עליו הלל. הלל בליל פסח הוא בגלל הניסים שלנו, כי
בכל דור ודור אדם חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים,
לפיכך אנו חייבים להודות (עמק ברכה).

הלל: בפורים אין אומרים הלל מפני שאכתי עבדי אחשורוש אנן,
ואעפ"כ אומרים הלל בפסח, אם אם עדין עבדי אחשורוש אנן. אבל
חלילה לחשוב אכתי עבדי פרעה אנן, כי ממצרים הוציאנו הקב"ה
לחרות עולם.

אומרים את ההלל כמו בבית הכנסת, שהודו ואנא ה' אחד אומר
וכולם עונים (רמ"א תעו ומ"ב שם).

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֵעָז, הִיָּתָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלוֹתָיו. הֵיִם רָאָה וַיִּנָּס, הִירִדוֹן יֹסֵב לְאַחֹר. הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבֻעוֹת - כְּבִנְיָ צֶאֱן. מֵה לָּךְ הֵיִם כִּי תִנּוּס, הִירִדוֹן - תִּסָּב לְאַחֹר, הֶהָרִים - תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבֻעוֹת - כְּבִנְיָ צֶאֱן. מְלִפְנֵי אָדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ, מְלִפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הַהֶפְכִי הַצּוֹר אַגָּם מַיִם, חֲלָמִישׁ - לְמַעַיְנֵנוּ מַיִם.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לְלִילָה הַזֶּה לְאַכֹּל בּוֹ מִצָּה וּמְרוֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתְנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיָן עֵירָךְ וְשָׁשִׁים בְּעִבּוֹדְךָ. וְנֹאכֵל שָׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מְזִבְחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לָּךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתֵּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.

ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים: רוח אלוקים, המתנוצצת בזמן גאולה, כבזמן צאת ישראל ממצרים, הופכת את הדבר הקשה בעולם לרך ונעים. היכולת לשאת דברים קשים בסבלנות, להתמודד איתם ולרכך אותם היא ביטוי של רוח אלוקים אשר יכול האדם להביא עימו ולהשרות על סביבתו. אדם הרוצה להוציא את עצמו לחירות משעבודיו ומצרותיו, נכון יהיה אם יתבונן בסלעים אשר מאיימים למחוץ את נפשו ויראה מה המשמעות שלהם ומה הם באו לעורר ולברר אצלו בעניין מהותו וייעודו וכשיבין, יוכל להיסחף איתם כמים אל הגאולה המצפה לו מעבר לחרכים (נעם ומרב לוי).

ברכת גאל ישראל: בברכה על הכוס השניה מסיימים "בא"י גאל ישראל". גאל- בלשון עבר, ולא גואל ישראל- כמו בתפילת שמונה עשרה. בתפילת העמידה זו תפילה ותחנונים, ומתפללים שה' יגאל אותנו מצרת השעבוד שבהווה ושנמצאת תמיד. בכוס השניה זה שבח ולא תחינה, הודאה ושבח על העבר ועל כך שה' גאל אותנו ממצרים. (וכן גם בברכה שאחרי ק"ש בה אומרים גאל ישראל), ולכן זה בלשון עבר (משפחת ברין).

להריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס שני מארבע כוסות, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ושותה בהסיבת שמאל.

רְחֻצָה

נוטל ידיים בברכה. אם ברור לו ששימר ידיו היטב מנטילתן הראשונה שלפני כרפס ולא נגע בדברים המטמאים אותן, אין לברך, והנכון שבאופן זה יטמא ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים.

מוציא, מצה

כוס שניה להצלה מעבדות: "והצלתי אתכם מעבודתם". העבודה גרידא אינה הרעה שבפורענות. אם אדם מדעתו ישא משאות עדיין הוא בן חורין. אך אם תנול לו את הכל רק אל תתנו לו את עצמו, לא יקבע לו מטרות ואל יבחר באמצעים, עשוהו כדור משחק לרצונות זולתו, או טלו מלבו את אלהי המשפט והחסד המתגלה לו בטבע ובקורות העתים, ותנו לו כתחליף כוחות עוורים הפועלים בטבע... וכבר נהפך בידכם איש החג והחינגא לעבד נרעש ונפחד. עבדים במצרים: ארץ זו היתה ארץ תרבות ואמנות. דברים הידועים מהשרידים ההסטוריים, אולם עבודות אלה מעידות יחד עם זה על שפלות המעמד של בני מצרים. רק עריץ ששלט כאל על אנשים יכול היה לצוות על ביצוע עבודות מעין אלה. מצרים היתה עם של מעמדות. מצרים היה עם של עבדים, כל אחד נולד שם למעמדו הכל היה נתון במסגרת של כפיה. עם זה ביקש להפוך את בניו של אברהם אבינו לעבדי עבדים. הכוס השניה היא לבכוד הקב"ה שהצילנו העבדות ששחרר אותנו ממורא אדם ומפחד כוחות הטבע וגאל את נפשנו מרוח עבדים.

יקח בידו את שלשת המצות- שתי השלימות בשביל לחם משנה ואת הפרוסה על שם לחם עוני – ויברך ברכת המוציא. אחר כך ישמיט מידו את השלישית התחתונה ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה על אכילת מצה, ויבצע משתייהן, כזית מכל אחת, ויאכל בהסיבה. בדיעבד אם אכל כזית אחת בין מהשלמה בין מהפרוסה יצא. אין לשהות באכילתה יותר מכדי אכילת פרס.

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מצה, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה.

מְרוֹר

יקח כזית מרור וישקענו בחרוסת ולא ישהנו בתוכה וינער אותה מעליו ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסיבה.

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מרור, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרוֹר.

מוציא מצה: אבא נוהג לתת לכולם (שתי מצות) לחם משנה ולברך על שנים לבצוע את התחתונה ולברך על אכילת מצה). ומנהג חמי ז"ל ז"ל היה לתת לכל אחד מצה אחת, ולתת לכל אחד חתיכה של לחם משנה לאחר הברכה.

המרור הוא זכר לשעבוד: "מרור זה על שום מה על שום שמררו...". אבל אור החיים כותב שמרור הוא ירק חד שאוכלים על שולחן מלכים עם הבשר. א"כ המצוה לאכול את קרבן הפסח כמו על שלחן המלך. ויש לומר שלכן אוכלים מרור גם בפסח שני אע"פ שלכאורה אינו זכר

פּוּרְךָ

יקח כזית מרור ויטבול בחרוסת (שו"ע תע"ה ב) ויכרוך עמו כזית
מן המצה השלישית ויאכל בהסיבה ויאמר :

זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהֵלֶל. כֵּן עָשָׂה הֵלֶל בְּזִמְנוֹ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה
קָיִים : הָיָה
כּוּרְךָ מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקַיִים מֵה שֶׁנֶּאֱמַר : עַל מִצּוֹת
וּמְרָרִים יֵאכְלֶהוּ.

שֶׁלַחן עוֹרְךָ

אוכל ושותה, ולא יאכל ולא ישתה יותר מדאי שלא יאכל
האפיקומן על אכילה גסה או ישתכר ויישן מיד.

צָפוֹן

לאחר גמר כל הסעודה יקח כזית מצה מן האפיקומן וכן יחלק
כזית לכל המסובין, זכר לפסח הנאכל על השובע, ויאכלנו

ליציאת מצרים אלא הוא "קרבן לה'". א"כ יש במרור שני דברים,
המרירות וגם אכילה של מלכים על שלחן מלך. הגלות היא מרור, אבל
היא יכולה ליהפך לדבר טוב אם היא מצטרפת אל צלי הקרבן שמסמל
את הגאולה. אם רואים את הגלות ואת המטרה - כגאולה. הגלות
בתוספת המטרה, היא דבר שניתן לטעום ממנו טעם אחר. לעומת זה
אם המרור בא לחוד, הרי אי אפשר לסובלו והוא על שם שמררו
המצרים את חיי אבותינו במצרים. יש לראות את המרור עם הפסח
ואת הגלות עם הגאולה שלמענה באה הגלות (הרב ברויאר).

שזה הענין שסידר בעל ההגדה מרור אחר מצה אף שהמרור הוא
הגלות והמצה היא הגאולה, ולכאורה היה צריך להיות הסדר הפוך,
מרור ואח"כ מצה (בלא טעם שזה דאוריתא וזה דרבנן). להראות שרק
לאחר הגאולה הרגישו את מטרת המרור (אור גדליה).

כורך בלא חרוסת (אבא)

בהסיבה, ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר.

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת אפיקומן, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]

בְּרָךְ

מוזגין לו כוס שלישי, אחרי הדחה ושטיפה אם אינו נקי לגמרי, ומברך עליו ברכת המזון ובורא פרי הגפן ושותהו בהסיבה בלא ברכה אחריו. לא ישתה יין או שאר משקין המשכרין בינו לבין כוס רביעי.

מצוה לחזור אחר זימון ונהגו שבעל הבית מברך ברכת המזון אף אם יש לו אורח.

שיר המעלות: בשוב יי את שיבת ציון היינו כחלמים. אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה. אז יאמרו בגוים: הגדיל יי לעשות עם אלה. הגדיל יי לעשות עמנו, היינו שמחים. שובה יי את שביטנו כאפיקים בנגב. הזרעים בדמעה, ברנה יקצרו. הלוד ילד ובכה נשא משך הזרע, בא יבא ברנה נשא אלמתי.

רבותי, נברך

המסובים עונים

יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם.

המזמן אומר:

ברשות מרן ורבנן ורבותי, נברך [אלהינו] שאכלנו משלו.

המסובים עונים:

ברוך [אלהינו] שאכלנו משלו ובטובו חיינו

המזמן חוזר ואומר:

ברוך [אלהינו] שאכלנו משלו ובטובו חיינו

ברוך הוא וברוך שמו

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים הוא נותן לחם לכל בשר כי לעולם

חֶסֶדוֹ. וּבְטוֹבוֹ הַגְּדוֹל תִּמְיֵד לֹא חָסַר לָנוּ, וְאֵל יַחְסֹר לָנוּ מְזוֹן
לְעוֹלָם וָעֶד. בְּעִבּוֹר שְׁמוֹ הַגְּדוֹל, כִּי הוּא אֵל זָן וּמַפְרִיֵּס לְכֹל
וּמַטִּיב לְכֹל, וּמַכִּין מְזוֹן לְכֹל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הַזֵּן אֶת הַכֹּל.

נוֹדָה לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֻמְדָּה טוֹבָה
וְרַחֲבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ
מִבֵּית עַבְדִּים, וְעַל בְּרִיתְךָ שְׁחַתְמָתָ בְּבִשְׂרָנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ
שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד
שֶׁחֻנְנֵתָנוּ, וְעַל אֲכִילַת מְזוֹן שֶׁאַתָּה זָן וּמַפְרִיֵּס אוֹתָנוּ תִּמְיֵד,
בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת וּבְכֹל שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ
שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תִּמְיֵד לְעוֹלָם וָעֶד: כִּפְתוּב, וְאַכְלַת וְשִׁבְעַת
וּבִרְכַתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן:

רַחֵם נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל
צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל הַבַּיִת
הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אֲבִינוּ, רַעֲנוּ זוּגְנוּ
פְּרִיֵּסְנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ, וְהַרְוֵחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִהַרְהָ מְכֹל
צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אֵל תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִיּוֹדֵי מִתְּנַת בְּשֵׁר
וְדָם וְלֹא לִיּוֹדֵי הַלְוֹאתֶם, כִּי אִם לִיּוֹדֵי הַמְּלָאָה הַפְּתוּחָה
הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֲבָה, שְׁלֵא נְבוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד.

בשבת מוסיפים:

רַצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁבִת
הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשִׁבְת
בוֹ וְלָנוּחַ בוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ. וּבְרַצוֹנָךְ הִנִּיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
שְׁלֵא תִהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ. וְהִרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בְּנַחֲמַת צִיּוֹן עִירְךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדְשְׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל
הַיְשׁוּעוֹת וּבְעַל הַנַּחֲמוֹת.

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיִבֵּא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה
וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר זְכוֹרֵינוּ וּפְקֻדוֹתֵינוּ, וְזָכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ,
וְזָכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ, וְזָכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדְשְׁךָ,

וְזָכְרוּן כָּל עַמּוֹד בַּיַּת יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפָלִיטָה לְטוֹבָה לְחַן
וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה
זָכְרָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבִרְכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ
לְחַיִּים. וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים חוּס וְחַנּוּן וּרְחַם עָלֵינוּ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מְלֶךְ חַנּוּן וּרְחוּם אַתָּה.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי
בוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אָבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ
בוֹרְאָנוּ גֹאֲלָנוּ יוֹצְרָנוּ קְדוֹשְׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל
הַמְּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא הַטֵּיב, הוּא
מְטִיב, הוּא יֵיטִיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ
לְעַד, לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרוּחַ הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה, בְּרַכָּה
וְיִשׁוּעָה נְחָמָה פְּרֻנְסָה וְכִלְכֵּלָה וּרְחֻמִּים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל
טוֹב, וּמְכַל טוֹב לְעוֹלָם עַל יַחְסָרָנוּ.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְמַלּוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יַתְּבַרְךָ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וְיִתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וּלְנֶצַח
נְצָחִים, וְיִתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יַפְרִינְסֵנוּ בְּכַבּוֹד.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵנוּ מֵעַל צָוָאֲרָנוּ, וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ
קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרַכָּה מְרַבָּה בְּבֵית הַזֶּה, וְעַל שְׁלַחַן זֶה
שֶׁאֲכַלְנוּ עָלָיו.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב, וַיִּבְשֹׁר
לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְבָרֶךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאֶת (אִמִּי
מוֹרֵתִי) בְּעַלֵּת הַבַּיִת הַזֶּה, אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כָּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ
אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל, כִּן יְבָרֶךְ אוֹתָנוּ
כָּלְנוּ יַחַד בְּבִרְכָה שְׁלֵמָה, וְנֹאמֵר, אָמֵן.

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהא לְמִשְׁמַרְת שְׁלוֹם.
וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי, וְצִדְקָה מֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא חַן וְשִׁכְל
טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

בְּשַׁבָּת: הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלו שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי
הָעוֹלָמִים.

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלו טוֹב. יוֹם שְׁכָלו אָרוּךְ. יוֹם
שְׁצִדְקִים יוֹשְׁבִים וְעֵטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשִׁיהֶם וְנִהְנִים מִזֵּיו
הַשְּׂכִינָה וַיְהִי חֲלֻקֵינוּ עִמָּהֶם.

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

מְגִדוֹל יִשׁוּעוֹת מְלָכוּ וְעֵשָׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרָעוֹ עַד
עוֹלָם. עֵשָׂה שְׁלוֹם בְּמָרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל
יִשְׂרָאֵל וְאֲמָרוֹ, אָמֵן.

יִרְאוּ אֶת יי קִדְשָׁיו, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו. כְּפִירִים רָשׁוּ
וְרַעֲבוּ, וְדַרְשֵׁי יי לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב. הוֹדוּ לֵיי כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ. פוֹתַח אֶת יְדָדְךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן. בְּרוּךְ
הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּיי, וְהִקְיָה יי מְבִטָחוֹ. נַעַר הִיִּתִי גַם זְקֵנִתִי,
וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק נֶעְזֵב, וְזָרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לֶחֶם. יי עַז לְעַמוֹ יִתֵן,
יי יִבְרַךְ אֶת עַמוֹ בְּשְׁלוֹם.

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס שלישית מארבע כוסות,
לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, על ידי ההוא טמיר ונעלם
בשם כל ישראל]

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

שׁוֹתָה בְּהַסִּיבַת שְׁמַאל.

כוס שלשית היא לגאולה: "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים". חרות שמסתפקת במועט, שתחילתה פריקת סבל וסופה

מוזגין כוסו של אליהו הנביא ופותחין את הדלת כדי לזכור שהוא
ליל שמורים ואומר :

שְׁפֹךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אֶכֶל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוָהוּ הַשָּׁמוּ. שְׁפֹךְ
עָלֵיהֶם זַעֲמֶךָ וְחָרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיֵגֵם. תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם
מִתַּחַת שְׁמַי יי.

הלל

התרת כבלים, איננה אלא נכס שלילי. חרות היא כדי שהאדם ישיג את
ייעודו ויגשים את צלמו האלהי. לשם כך הוא צריך לדעת מי פרק את
סבלו ומי התיר את כבליו. אדם שירגיש רק חירות וחוסר אחריות
למעשיו, שכלפי חוץ הרי הוא נטול כבלים, אם תסירו את האל מליבו
של האדם - כבר ביטלתם את חירותו, הרע שבעריצים יגדל לו בתוך
חיקו. שעבוד פנימי זה ואט אשר הוליד מאז ומתמיד עריצות חעבדות
בחברה. לכן הכוס השלישית, לגאולה. חירות איננה שחרור גרידא:
חרות היא גאולה וקנין, העברה מרשות לרשות יציאה מעבדות לאדם
ולטבע וכניסה לרשות ה'.

כוס שלישית: "וגאלתי אתכם". עם ישראל מציין את חרותו במילה
"גאולה", שפירושה הוא העברה מרשות לרשות. "וגאל את ממכר
אחיו". עם ישראל עובר מרשות פרעה לרשותו של הקב"ה. גאולה
שאינה אלא שחרור מכל כבלים ומחוייבויות איננה אלא שעבוד
לדברים אחרים: שעבוד ליצרים, לנורמה של החברה וכו' וכו'. יכול
אדם להיות "בן חורין" אבל עם נפש של עבד. "חרות על הלוחות, אל
תקרי חרות אלא חרות". החרות האמיתית היא הגאולה - ההעברה
לרשותו של הקב"ה על ידי גאולת מצרים שמטרתה היא הקירוב לפני

הר

סיני.

שפוך חמתך: ראה שפת אמת תרני"ב ד"ה פותחין. לרמוז כי לעתיד
הגאולה תהיה בהתגלות דשם כתיב לא תצאו מפתח כו' עד בקר שהיא
הגאולה העתידה. שאז יהיה לנו רשות לראות במפלת הרשעים
בפרהסיא. אם כן "בקר" הוא הגאולה העתידה ואז תוכלו לצאת
ולראות במפלתם.

מספרים על חסיד של הרבי מקוצק ששלח אותו הרבי לפתוח את
הדלת לאליהו הנביא והחסיד הלך בדחילו ורחימו כשהוא רועד

מוזגין לו כוס רביעי וגומר עליו את ההלל. אחרי ארבע כוסות אינו
רשאי לשתות יין או שאר משקין אלא מים. להזכיר למסובין
לענות בהודו.

לֹא לָנוּ, יי, לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל חֲסִדְךָ, עַל אֲמִתְּךָ.
לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם: אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם, כֹּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצִיבֵיהֶם כָּסֹף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יָדַי אָדָם. פֶּה
לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ. אֲזַנָּיִם לָהֶם וְלֹא
יִשְׁמָעוּ, אֶף לָהֶם וְלֹא יֵרִיחוּן. יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשּׁוּן, רַגְלֵיהֶם
וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגֵרוֹנִם. כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר
בְּטַח בָּהֶם. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בֵּיהוָה, עֲזָרָם וּמְגִנָּם הוּא. בֵּית אֲהֶרֶן

מהתרגשות. גער בו הרבי מקוצק ואמר לו האם אתה חושב שאליהו
בא דרך הדלת, אליהו בא דרך הלב! (וכן המהר"ל כתב כך על התגלות
אליהו, (ע' מהר"ל אור חדש על חרבונא, אורות הקודש על התגלות
אליהו דרך השכל. וברמב"ם סוף הלכות מלכים שמפשטי הכתובים
נראה שיביא נביא לישראל קודם מלחמת גוג ומגוג... שנאמר הנה
אנוכי שולח לכם את אליהו..."), היינו שסתם נביא לבשר גאולה הוא
אליהו.)

הלל: בגמרא רואים שגם ההודאה היא חלק מחיוב סיפור יציאת
מצרים, שהרי הגמ' מספרת על רב נחמן במסכת פסחים דף קט"ז:
"אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב
ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי.
אמר ליה פטרתי מלומר מה נשתנה. פתח ואמר עבדים היינו".

הלל: שו"ע סימן תפ"ח: "בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בצבור
בנעימה בברכה תחילה וסוף", בליל פסח מדגיש השו"ע לומר הלל
"בנעימה". והיינו משום שבליל פסח אין זו רק קריאה של הלל אלא
גם שירה. ע' ר"ן על פסחים כ"ו ע"ב באלפס, שההלל אנו אומרים
בתורת שירה ולכן לדעתו לא מברכים על ההלל. ומכל מקום ודאי יש
ענין לומר בנעימה את ההלל בסדר שהוא ודאי מדין שירה. ולכן
במשנה קי"ז ע"ב נקראת כוס רביעית: "ברכת השיר". "רביעי גומר
עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר". וע' טור סימן ת"פ שאמנם יש
מחלוקת בגמ' האם ברכת השיר היא יהללך שאחר הלל או ישתבח
שלאחר נשמת. ומנהגנו ע' במשנה ברורה לומר יהללך בלא ברכה
וחותמים רק לאחר נשמת.

בְּטַחוּ בִּיהוָה עֲזָרְם וּמִגָּנָם הוּא. יִרְאֵי יְהוָה בְּטַחוּ בִּיהוָה
עֲזָרְם וּמִגָּנָם הוּא :

יִי זְכָרְנוּ יְבָרֵךְ. יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרֵךְ אֶת בַּיִת אֱהֲרֹן,
יְבָרֵךְ יִרְאֵי יי, הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יִסֹּף יי עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם
וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לֵי, עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לֵי וְהָאָרֶץ נָתַן לְבָנֵי אָדָם. לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּהָ וְלֹא
כָּל יֹרְדֵי דוֹמָה. וְאַנְחָנוּ נְבָרֵךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּהָ.

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יי אֶת קוֹלִי, תַּחֲנוּנֵי. כִּי הִטָּה אֶזְנוֹ לִי וּבִגְמִי
אֶקְרָא. אֶפְפוּנֵי חֲבֻלֵי מוֹת וּמְצָרֵי שְׂאוּל מְצֹאוּנֵי, צָרָה וְיָגוֹן
אֶמְצָא. וּבִשְׁם יי אֶקְרָא: אֲנִי יי מַלְטָה נַפְשִׁי! חֲנוּן יי וְצַדִּיק,
וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם. שִׁמְרֵ פִתְאִים יי, דַּלְתֵי וְלֵי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבֵי
נַפְשִׁי לְמִנוּחַיְכִי, כִּי יי גָּמַל עָלַיְכִי. כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת, אֶת
עֵינַי מִן דְּמָעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יי בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים. הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד. אֲנִי אֶמְרָתִי
בְּחַפְזִי: כָּל הָאָדָם כֹּזֵב.

מָה אָשִׁיב לֵי כָּל תַּגְּמוּלוֹהֵי עָלַי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבִשְׁם יי
אֶקְרָא. נְדָרֵי לֵי אֲשַׁלֵּם נְגִדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. יָקָר בְּעֵינַי יי
הַמּוֹתָה לְחִסְדֵּי. אֲנִי יי כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ, אֲנִי עֲבָדְךָ בְּוֶן אֶמְתָּךְ,
פִּתְחָתָ לְמוֹסְרֵי. לָךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יי אֶקְרָא. נְדָרֵי
לֵי אֲשַׁלֵּם נְגִדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. בְּחַצְרוֹת בַּיִת יי, בְּתוֹכְכִי
יְרוֹשָׁלַיִם. הַלְלוּהָ.

העמק דבר על ויקרא פרק ז פסוק יג: "קשה, מה שמסיים בתוככי ירושלים. והרי בחצרות בית ה' הוא בירושלים ואחר שהחל במקומות הגבוהים האיד סיים בכלל ירושלים. אלא תרי מילי קאמר. לך אזבח זבח תודה הוא הקרבן. ובשם ה' אקרא הוא קול תודה לה' צבאות על הנס. וביאר על הבאת הקרבן נדרי לה' אשלם. ועל הודות בשם ה' אמר נגדה נא לכל עמו. דברוב עם שיאכלו עמו את התודה יספר עוז ההשגחה עליו לטובה... וביאר עוד על הקרב, בחצרות בית ה'. ועל קול תודה, בתוככי ירושלים בשעת אכילה".

הָלְלוּ אֶת יי כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת. כִּי גִבֹר עָלֵינוּ
חֲסִדוֹ, וְאַמֶּת יי לְעוֹלָם. הִלְלוּהָ.

הוֹדוּ ליי כִּי טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
יֹאמְרוּ נָא יִרְאִי יי	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה, עֲנֵנִי בְמִרְחַב יְהוָה. יי לִי, לֹא אֵירָא - מֶה
יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם יי לִי בְעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי. טוֹב לְחַסוֹת
בְּיַי מִבְּטַח בְּאֲדָם. טוֹב לְחַסוֹת בְּיַי מִבְּטַח בְּנִדְבִיבִים. כָּל גּוֹיִם
סָבְבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילָם. סְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי
אֲמִילָם. סְבוּנִי כְּדַבְרִים, דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם יי כִּי
אֲמִילָם. דַּחַה דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל, וַיִּי עֲזָרְנִי. עֲזֵי וְזָמַרְתָּ יְהוָה וַיְהִי לִי
לִישׁוּעָה. קוֹל רְנָה וַיִּשׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים: יָמִין יי עֲשֶׂה חֵיל,
יָמִין יי רוֹמְמָה, יָמִין יי עֲשֶׂה חֵיל. לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה,
וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה. יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה, וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי. פְּתַחוּ לִי
שַׁעַר צְדָק, אָבֹא בָם, אֹדְדָה יְהוָה. זֶה הַשַּׁעַר לִי, צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ.

אֹדְדָה כִּי עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אֹדְדָה כִּי עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי לִי
לִישׁוּעָה. אָבֹן מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. אָבֹן מֵאֲסוּ
הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת הִיא
נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ.
זֶה הַיּוֹם עֲשֶׂה יְהוָה נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ: זֶה הַיּוֹם עֲשֶׂה יְהוָה
נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:

אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָא.
אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָא.
אָנָּה יי הַצְּלִיחָה נָא.
אָנָּה יי הַצְּלִיחָה נָא.

בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יי, בְּרִכּוֹנוֹכֶם מִבֵּית יי. בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יי,
בְּרִכּוֹנוֹכֶם מִבֵּית יי. אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם עַד
קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם עַד קַרְנוֹת
הַמִּזְבֵּחַ. אֵלֵי אֲתָה וְאֹדְדָךְ, אֱלֹהֵי - אֲרוֹמְמֶךָ. אֵלֵי אֲתָה

וְאוֹדֶה, אֱלֹהֵי - אֲרוֹמְמֶךָ. הוֹדוּ לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
הוֹדוּ לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

יְהַלְלוּךָ יי אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ,
וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ, וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ,
וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ, וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ, מִלְּפָנָיו. כִּי לָךְ
טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נֶאֱמָר, כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה
אֵל.

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לִי כִי טוֹב
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לְאֲדֹנָי הָאֲדֹנִים
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לַעֲשֵׂה הַשְּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמַמְשָׁלוֹת בַּלַּיְלָה
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְמַכָּה מְצָרִים בְּבִכּוֹרֵיהֶם
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְגַזֵּר יַם סוּף לְגַזְרִים
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וְנָעַר פְּרַעַה וַחֲיִלוֹ בַּיָּם סוּף
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְמוֹלִיד עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְמַכָּה מְלָכִים גְּדֹלִים
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וַיַּהַרְג מְלָכִים אֲדִירִים
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וְנָתַן אֶרֶץ לְנַחֲלָה
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוֹ
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	שֶׁבִשְׁפִילָנוּ זָכַר לָנוּ
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וַיִּפְרֹקֵנוּ מִצָּרֵינוּ
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	נָתַן לָחֶם לְכֹל בָּשָׂר
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לְאֵל הַשְּׁמַיִם

נשמת כל חי תברך את שמך, יי אלהינו, ורוח כל בשר תפאר
ותרומם זכרך, מלכנו, תמיד. מן העולם ועד העולם אתה
אל, ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע, פודה ומציל
ומפרינס ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך אלא
אתה. אלהי הראשונים והאחרונים, אלוה כל בריות, אדון
כל תולדות, המהלל ברב התשבחות, המנהג עולמו בחסד
ובריותיו ברחמים. ויי לא ינום ולא ישן - המעורר ישנים
והמקיץ נרדמים, והמשיח אלמים והמתיר אסורים
והסומך נופלים והזוקף כפופים. לך לבדך אנחנו מודים. אלו
פינו מלא שירה פים, ולשוננו רנה בהמון גליו, ושפתותינו
שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות בשמש וכירח, וידינו
פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות - אין אנחנו
מספיקים להודות לך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, ולברך
את שמך על אחת, מאלף, אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים,
הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו. ממצרים גאלתנו, יי
אלהינו, ומבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו,
מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו, ומחלים רעים ונאמנים
דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיה ולא עזבונו חסדיך, ואל
תטשנו, יי אלהינו, לנצח. על כן אברים שפלגת בנו ורוח
ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו - הן הם יודו
ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו
את שמך מלכנו. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבע, וכל
ברך לך תכרע, וכל קומה לפניך תשתחוה, וכל לבבות
ייראוה, וכל קרב וכליות יזמרו לשמך, כדבר שכתוב, כל
עצמתי תאמרנה: יי, מי כמוך מציל עני מחזק ממונו ועני
ואביון מגזלו. מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערך לך האל
הגדול, הגבור והנורא, אל עליון, קנה שמים וארץ. נהללך
ונשבחך ונפאריך ונברך את שם קדשך, כאמור: לדוד, ברכי
נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו.

האל בתעצמות עזך, הגדול בכבוד שמך, הגבור לנצח
והנורא בנוראותיך, המלך היושב על פסא רם ונשא. שוכן
עד מרום וקדוש שמו. וכתוב: רננו צדיקים ביהוה, לישרים
נאוה תהלה.

בְּפִי יִשְׁרִים תִּתְהַלֵּל, וּבְדַבְּרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ, וּבְלִשׁוֹן
חֲסִידִים תִּתְרוֹמֵם, וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ.

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ,
מִלְּפָנֶיךָ, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שְׁפָן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ, יי
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת לְהֵלֵל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם
לְהַדַּר לְבָרֵךְ, לְעַלֶּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דַּבְּרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבַּחוֹת דָּוִד
בְּךָ יְשִׁי עֲבָדֶיךָ, מְשִׁיחֶיךָ.

יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מִלְּפָנֶיךָ, הָאֵל הַמְּלִיךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּשָׂמִים
וּבְאַרְצֶיךָ, כִּי לָךְ נָאָה, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וְשִׁבְחָה,
הֵלֵל וְזִמְרָה, עֹז וּמְמִשְׁלָה, נִצַּח, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, תְּהִלָּה
וְתִפְאַרֶת, קְדוּשָׁה וּמְלָכוּת, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.
בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֵל מְלִיךְ גָּדוֹל בְּתִשְׁבַּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן
הַנְּפִלְאוֹת, הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מְלִיךְ אֵל חַי הַעוֹלָמִים.

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס רביעי מארבע כוסות, לשם
יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם
כל ישראל]

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלִיךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

ושותה בהסיבת שמאל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלִיךְ הָעוֹלָם, עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, עַל
תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהִנְחַלְתָּ
לְאֲבוֹתֵינוּ לְאֹכַל מִפְּרִיָּהּ וּלְשִׁבְעַ מְטוֹבָה רַחֵם נָא ד' אֱלֹקֵינוּ
עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל
מִזְבִּיחֶךָ וְעַל הַיְכָלֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדוֹשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׂמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפְּרִיָּהּ וְנִשְׁבַּע מְטוֹבָה
וּנְבָרְכֶךָ עָלֶיךָ בְּקְדוּשָׁה וּבְטָהֳרָה (בשבת: וּרְצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ
בְּיוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה) וְשִׂמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, כִּי אַתָּה ד'

טוב ומטיב לכל ונוודה לך על הארץ ועל פרי הגפן. ברוך אתה
ד' על הגפן ועל פרי הגפן.

נרצה

אם עשה כסדר הזה מרוצה לשמים. חייב אדם לעסוק בהלכות
הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש
ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה.

חטל סדור פסח כהלכתו,
כאשר זכינו לסדר אותו
זך שוכן מעונה,
בקרוב נהל נטעי כנה
ככל משפטו וחקתו.
כן נזכה לעשותו.
קומם קהל עדת מי מנה.
פדוים לציון ברנה.

לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

ובכן ויהי בחצי הלילה
אז רוב נסים הפלאה
בראש אשמורת זה
גר צדק נצחתו כנחלק לו
ויהי בחצי הלילה.

בלילה,
הלילה,
לילה,

דנת מלך גרר בחלום
הפחדת ארמי באמש

הלילה,
לילה,

גר צדק נצחתו: הוא אברהם אבינו הראשון לגרים, הנחלת לו נצחון
כאשר נחלק לו לילה "ויחלק עליהם לילה... ויכם וירדפם..." (בראשית
יד, טו)

דנת מלך גרר: דנת את אבימלך מלך גרר שלקח את שרה אשת
אברהם בעל כרחה "ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה...
(בראשית כ, ג).

הפחדת ארמי: הוא לבן הארמי, "ואלהי אביכם אמש אמר אלי
לאמור השמר לך... (בראשית לא, כט)

לַיְלָה,

וַיֵּשֶׁר יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָךְ וַיּוֹכַל לוֹ
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

הַלַּיְלָה,
בַּלַּיְלָה,
לַיְלָה,

זָרַע בְּכוּרֵי פְתָרוֹס מִחֲצֵת בַּחֲצֵי
חִילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוֹמָם
טִיסַת נְגִיד חֲרָשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

בַּלַּיְלָה,
לַיְלָה,
לַיְלָה,

יַעֲץ מִחֲרָף לְנוֹפֵף אֹוִי, הוֹבֵשֶׁת פְּגָרִיו
כָּרַע בַּל וּמָצְבוּ בְּאִישׁוֹן
לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נְגָלָה רָז חֲזוֹת
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

וישר למלאך: מלחמת יעקב – ישראל עם המלאך במעבר יבוק
(בראשית לא, כה).

זרע בכורי פתרוס: פתרוס הוא מצרים (יחזקאל ל, יד) מחצת בחצי
הלילה היא מכת בכורות.

חילם לא מצאו: כאשר רדפו אחרי ישראל ובאשמורת הבקר "ויאמר
מצרים אנוסה לפני ישראל... (שמות יד, כה).

טיסת נגיד חרושת: הוא סיסרא שיושב בחרושת הגויים, שברת על ידי
כוכבי לילה "הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא" (שופטים ה, כ').

יעץ מחרף: הוא סנחריב ששלח שליחים לחזקיה מלך יהודה ובהם
דברי חרוף על ה', והוא קרוי "מנופף" על פי לשון הכתוב המדבר בו
"עד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בית ציון גבעת ירושלים (ישעיה י,
לב) והוא נופף ידו משום שאיוה לכבוש את ירושלים. הובשת פגריו,
שהכה מלאך ה' במחנה אשור בלילה (מלכים ב יט, לה).

כרע בל: הוא חלום נבוכדנצר מלך בבל על מפלת הפסל המבטא את
מלכיות העולם (דניאל פרק ב).

לאיש חמודות הוא דניאל (דניאל י, יא) נגלה בחלומו רז חלום
נבוכדנצר (דניאל ב, יח).

בְּלֵילָה,
לֵילָה,
בְּלֵילָה,

מִשְׁתַּכֵּר בְּכָלִי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ
נוֹשֵׁעַ מִבּוֹר אַרְיוֹת פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתַי
שֹׁנְאָה נָטַר אֶגְגִּי וְכָתַב סְפָרִים
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

לֵילָה,
מִלֵּילָה,
לֵילָה,

עוֹרֶרֶת נִצְחָדָּ עָלָיו בְּנִדְד שְׁנַת
פּוֹרָה תִּדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מֶה
צָרַח כְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתְּא בִקָּר וְגַם
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה,
רָם הוֹדַע כִּי לָךְ הַיּוֹם אַף לָךְ הַלַּיְלָה,
שׁוֹמְרִים הַפְּקִיד לְעִירָךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה,
תִּבְאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֵׁכַת לַיְלָה,

משתכר בכלי קדש: המלך בלשאצר שהוציא את כלי המקדש ושתה בהם (דניאל פרק ה') נהרג בו בלילה: "בַּהּ בְּלֵילָא קְטִיל בְּלֵאשְׁצַר מִלְּכָא כְּשִׁדְאָה".

נושע מבור אריות: דניאל שניצל מגוב האריות (דניאל ו' יח) והוא פוטר חזונות סתומים (שם ג, כח).

שנאה נטר: המן וכתב ספרים (מגילה פרק ג')

בנדד שנת לילה: בנדידת שנתו של אחשוורוש.

פורה תדרוך: ע"ש הכתוב "פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי" (ישעיה סג, ג) שבו הקב"ה דורך בגת כביכול.

לשומר מה מלילה: "אלי קורא משעיר שומר מה מלילה... (ישעיה כא, יא).

צרח כשומר: "אמר שומר אתא בוקר וגם לילה (ישעיה שם יב).

קרוב יום אשר הוא לא יום ולא לילה: "והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה" (זכריה יד, ז)

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

וַיְבַכּוּ וַאֲמַרְתֶּם זְבַח פֶּסַח

בַּפֶּסַח,
פֶּסַח,
פֶּסַח,

אִמְצָ גְבוּרֹתֶיךָ הַפְּלֹאתָ
בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נְשִׂאתָ
גְלִיתָ לְאֶזְרָחֵי חֲצוֹת לַיִל
וַאֲמַרְתֶּם זְבַח פֶּסַח.

בַּפֶּסַח,
פֶּסַח,
פֶּסַח,

דָּלְתִיו דְּפַקְתָּ כָּחַם הַיּוֹם
הַסַּעִיד נוֹצְצִים עֲגוֹת מִצּוֹת
וַיֵּל הַבֶּקֶר רָץ זָכַר לְשׁוֹר עֶרְדָּ
וַאֲמַרְתֶּם זְבַח פֶּסַח.

בַּפֶּסַח,
פֶּסַח,
פֶּסַח,

זוֹעֵמוּ סְדוּמִים וְלוֹהֵטוּ בְּאֵשׁ
חֲלָץ לוֹט מֵהֶם וּמִצּוֹת אָפָה בְּקֶץ
טֹאטֹאת אֲדַמַּת מֶף וְנֹף בְּעֶבְרֶךָ

תאיר כאור יום חשכת לילה: "ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה (תהילים קלט, יב) וכן בקריעת ים סוף "ויאר את הלילה" (שמות יד, כ).

בראש כל מועדות: "החדש הזה לכם ראש חדשים".
גלית לאזרחי: הוא אברהם, "משכיל לאיתן האזרחי" (תהילים פט-א)

הסעיד נוצצים: אברהם את המלאכים (נוצצים - מלאכים: יחזקאל א-ז)

אל הבקר רץ: אברהם (בראשית יח-ז) (שור הוא סמל מצרים)
ומצות אפה: "ויאכלו, לוט" (בראשית יט-ג)

טאטאת-מוף ונוף: "וטאטאתיה במטאטא השמד נאם ד' צבאות" (ישעיה יד-כג)

וְאָמַרְתֶּם זֵבַח פֶּסַח.

זֶה רֹאשׁ כָּל אֹן מִחֻצֹת בְּלֵיל שְׁמוֹר
כְּבִיר, עַל בֶּן בְּכוֹר פֶּסַחְתָּ בְּדָם
לְבַלְתִּי יִתַּת מִשְׁחִית לְבֹא בְּפִתְחֵי
וְאָמַרְתֶּם זֵבַח פֶּסַח.

מִסְגֶּרֶת סִגְרָה בְּעֵתוֹתַי
נְשַׁמְדָה מִדֵּין בְּצִלְיֵל שְׁעוֹרֵי עֶמֶר
שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמַנֵּי פוֹל וְלוֹד בִּיקוֹד יְקוֹד
וְאָמַרְתֶּם זֵבַח פֶּסַח.

עוֹד הַיּוֹם בְּנֵב לְעֵמוֹד עַד גְּעָה עוֹנֵת
פֶּסַח,

מוֹף וּנוֹף: עָרִים בְּמִצְרַיִם, (הוֹשַׁע ט-ו): "כִּי הִנֵּה הִלְכוּ מִשׁוֹד, מִצְרַיִם
תִּקְבְּצֶם, מוֹף תִּקְבְּרֶם..." (יִרְמִי מו-יט): "כִּלֵּי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ, יוֹשֶׁבֶת בַּת-
מִצְרַיִם, כִּי-נוֹף לְשִׁמָּה תִהְיֶה וּנְיָצְתָה מֵאִין יוֹשֵׁב."

רֹאשׁ כָּל אֹן: בְּכוֹר, "רֹאשִׁית אוֹנִי" (בְּרִי מֵט-ג) "רֹאוּבֵן בְּכוֹרֵי אֶתְהָ,
כּוֹחֵי וְרֹאשִׁית אוֹנִי". "אוֹן" הֵיא גַם מְקוֹם בְּמִצְרַיִם: "פּוֹטֵי פֶרַע כֹּהֵן
אוֹן" (בְּרֹאשִׁית מֵא-נ)

מִסּוּגָרֶת: יִרְיָחוֹ (יְהוֹשַׁע ו-א), "וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח ב-אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם
לְחֹדֶשׁ בְּעָרְבַת יִרְיָחוֹ" (יְהוֹשַׁע ה-ו).

מִדֵּין: גִּדְעוֹן (שׁוֹפְטִים ז-יג) צִלְיֵל לֶחֶם שְׁעוֹרִים: קֶרֶבֶן הָעוֹמֵר הַמּוֹבֵא
מִשְׁעוֹרִים בְּיוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל חֹג הַמִּצּוֹת.

פוֹל וְלוֹד: פוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר (מִלֵּי ב טו-יט): "וַשְׁמַתִּי בָהֶם אוֹת... תִּרְשִׁישׁ
פוֹל וְלוֹד..." (יִשְׁעִי סו-יט). "לִכְנָן יִשְׁלַח הָאֲדוֹן ד' צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנֵּי רִזּוֹן
וְתַחַת כְּבָדוֹ יִקְדֵי יְקוֹד כִּי־קוֹד אֵשׁ: וְהִיָּה אוֹר-יִשְׂרָאֵל לֹאֵשׁ וְקִדּוּשׁוֹ
לְלִהְבָה..." (יִשְׁעִי י-טז/יז), וְזֶה הִיָּה בְּלֵיל ט"ו.

עוֹד הַיּוֹם בְּנֵב לְעֵמוֹד: (יִשְׁעִי י-לב) [גְּעָה=יִגִּיעַ]. הַפֶּרֶק מוֹנֵה מוֹנֵה וְהוֹלֵךְ
מִסְעוֹת שְׁנִסַּע סִנְחָרַב וּבֹא עַל עָרֵי יְהוּדָה לְבֹא יְרוּשָׁלַיִם בְּיוֹם מִפְּלַתּוֹ
(רִש"י יִשְׁעִיָּהוּ פֶרֶק י). "עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לְעֵמוֹד - כָּל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה נִתְּלַבֵּט
כְּדִי לְעֵמוֹד בְּעוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לְפִי שְׁאֲמָרוּ לוֹ אִיצְטַגְנִינִי אִם תִּלְחַם בָּהּ
הַיּוֹם תִּכְבַּשְׁנָה וְכִשְׁעַמַּד בְּנוֹב וְרָאָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם קִטְנָה לֹא חֵשׁ לְדַבְרֵי

בַּפֶּסַח,
בַּפֶּסַח,

פֶּסַח יָד כְּתִבָּה לְקַעֲקַע צוֹל
צָפָה הַצְּפִית עֲרוֹךְ הַשְּׁלַחַן
וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח.

בַּפֶּסַח,
בַּפֶּסַח,
בַּפֶּסַח,
פֶּסַח,

קָהַל כְּנִסָּה הַדְּסָה לְשֵׁלֶשׁ צוֹם
רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע מְחַצֵּת בְּעַץ חֲמָשִׁים
שְׁתֵּי אֱלֹהִים רָגַע תִּבְיָא לְעוֹצִית
תִּלְעוּ יָדָךְ וְתִרְוֹם יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג
וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח.

כִּי לֹא נֵאָה, כִּי לֹא יֵאָה.

אֲדִיר בְּמְלוּכָה, בְּחֹר פְּהֻלָּה, גְּדוּדֵי יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמְּמֹלָכָה, כִּי לֹא נֵאָה, כִּי
לֹא יֵאָה.

איצטגנינו והתחיל להניף ידו בגאווה וכי על עיר כזו הרגזתי כל החיילות הללו לינו פה הלילה ולמחר ישליך בה איש אבנו" (רש"י).

פס יד כתבה: "מנא מנא תקל ופרסין" (דנאל ה-כה)

צפה הצפית: מדרש: על בלשאצר נאמר (ישעיה כא-ה) "ערוך השלחן צפה הצופית אכול שתוה..."

כנסה הדסה לשלש צום: הדסה היא אסתר (אסתר ב-ז) אומרת (ד-טז) "לך כנוס...וצומו עלי...שלושת ימים..." וזה היה בפסח. (ג-ז) "בחודש הראשון הוא חודש ניסן... הפיל פור". (ג-יב) "ויקראו סופרי המלך בחודש הראשון בשלושה עשר יום בו".

עוצית: כינוי לארם או אדום. ובני ארם עוץ וחול וגתר ומש (בראשית י-כג). ותבאנה לך שתי-אלה רגע ביום אחד שכול ואלמן... (ישעיה מז-ט) ובפסח, כי בפסח עתידין ישראל להיגאל.

ליל התקדש חג: ליל ט"ו (ישעי' ל-כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש-חג.."

דגול במלוכה, הדור כהלכה, ותיקיו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

זכאי במלוכה,, חסין כהלכה טפסריו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

יחיד במלוכה,, כביר כהלכה למודייו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

מושל במלוכה,, נורא כהלכה סביביו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

עניו במלוכה, פודה כהלכה, צדיקיו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

קדוש במלוכה, רחום כהלכה שנאניו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

תקיף במלוכה,, תומך כהלכה תמימיו יאמרו לו :
לך ולך, לך פי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, פי לו נאה, פי
לו יאה.

אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב.

במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

בחור הוא, גדול הוא, דגול הוא יבנה ביתו בקרוב.

במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

הדור הוא, ותיק הוא, זפאי הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

חסיד הוא, טהור הוא, יחיד הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

כפיר הוא, למוד הוא, מלך הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

נורא הוא, סגיב הוא, עזוז הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

פודה הוא, צדיק הוא, קדוש הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

רחום הוא, שדי הוא, תקיף הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.
אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

אחד מי יודע?

אחד אני יודע: אחד אלהינו שבשמים ובארץ.

שנים מי יודע?

שנים אני יודע: שני לחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ.

שלשה מי יודע?

שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ?

אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ: אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַי לַחֹת
הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ?

חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת,
שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֶרֶץ

שֵׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ?

שֵׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה,
אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ?

שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ: שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא, שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה,
חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַי
לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ?

שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא, שֵׁשָׁה
סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה
אָבוֹת, שְׁנַי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ?

תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ: תִּשְׁעָה יָרְחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שִׁבְעָה
יָמֵי שַׁבָּתָא, שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע
אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ?

עֲשֶׂה אֲנִי יוֹדֵעַ: עֲשֶׂה דְבָרָא, תִּשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׂמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבֻתָא, שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׂמִים וּבְאֶרֶץ

אֶחָד עֲשֶׂר מִי יוֹדֵעַ?

אֶחָד עֲשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: אֶחָד עֲשֶׂר כּוֹכְבֵיָא, עֲשֶׂה דְבָרָא, תִּשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׂמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבֻתָא, שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׂמִים וּבְאֶרֶץ

שְׁנַיִם עֲשֶׂר מִי יוֹדֵעַ?

שְׁנַיִם עֲשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁנַיִם עֲשֶׂר שְׁבֻטֵיָא, אֶחָד עֲשֶׂר כּוֹכְבֵיָא, עֲשֶׂה דְבָרָא, תִּשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׂמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבֻתָא, שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׂמִים וּבְאֶרֶץ

שְׁלֹשָׁה עֲשֶׂר מִי יוֹדֵעַ?

שְׁלֹשָׁה עֲשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה עֲשֶׂר מִדְּבָרָא. שְׁנַיִם עֲשֶׂר שְׁבֻטֵיָא, אֶחָד עֲשֶׂר כּוֹכְבֵיָא, עֲשֶׂה דְבָרָא, תִּשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׂמוֹנָה יָמֵי מִילָה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבֻתָא, שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׂמִים וּבְאֶרֶץ

חַד גְּדִיא, חַד גְּדִיא

דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זַוְזִי, חַד גְּדִיא, חַד גְּדִיא.

וְאַתָּה שׁוֹנְרָא וְאַכְלָה לְגְדִיא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זַוְזִי, חַד גְּדִיא, חַד גְּדִיא.

דזבין אבא : לכאורה צריך להיות : "דזבון" – שקנה.

וְאַתָּה כִּלְבָּא וְנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא, חַד גְּדַיָּא.

וְאַתָּה חוּטְרָא וְהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא, חַד גְּדַיָּא.

וְאַתָּה נוֹרָא וְשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא.
וְאַתָּה מִיָּא וְכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא.

וְאַתָּה תוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא, חַד גְּדַיָּא.

וְאַתָּה הַשׁוּחַט וְשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא, חַד גְּדַיָּא.

וְאַתָּה מְלַאָּד הַמּוֹת וְשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא, חַד גְּדַיָּא.

וְאַתָּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמְלַאָּד הַמּוֹת, דְּשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זױזִי, חַד גְּדַיָּא, חַד גְּדַיָּא.

מאות פירושים נכתבו על פיוט זה. יתכן שמקור הרעיון שבפיוט חד גדיא הוא במדרש רבה פרשת נח (לח), להלן בתרגום: "אמר נמרוד לאברהם נעבוד לאש אמר לו אברהם: ונעבוד למים שמכבין את האש אמר לו נמרוד: נעבוד למים אמר לו אברהם: אם כן נעבוד לעננים

בסיום הסדר קוראים שיר השירים

הטוענים את המים אמר לו נמרוד: נעבוד לעננים. אמר לו אברהם: אם כן נעבוד לרוח המפזר את העננים. אמר לו נמרוד: נעבוד לרוח. אמר לו אברהם: נעבוד לבני אדם הסובלים את הרוח (שבקרבו יש רוח) וכו' וכו'”

וזה הוא הויכוח עם המצרים שהם טוענים ואומרים שהשה הגדי הוא אלוהיהם. ועל כך אומרים להם ישראל אי"כ נעבוד לחתול שאוכל את הגדי. השיבו המצרים אכן צודקים ונעבוד לחתול. אומרים להם ישראל אי"כ נעבוד לכלב האוכל את החתול, וכך הלאה עד שמודים שהקב"ה הוא כל יכול ואותו יש לעבוד (ע"פ הגדת רבי טעבלי באנדי מפראנקפורט)

ידועה השאלה על חד גדיא, שהרי השונרא לא צודק, ואם כן הכלב צודק, והמקל לא צודק, וכן הלאה, ויוצא אם כן שהקב"ה לא צודק? אבל התשובה היא אכן הגדי והחתול יש להם ריב ביניהם, שיסתדרו ביניהם. אבל מי ביקש מהכלב להתערב? לכן טוב עשה המקל שהכהו ולא טוב עשתה האש ששרפה, והמים צדקו שכבו את האש ולא צדק השור ששתה למיאו וטוב עשה השוחט ששחטו ולא צדק מלאך המות בשחיטתו להשוחט. לכן לעתיד לבוא ישחוט הקב"ה למלאך המות הוא היצה"ר.

זו גם תשובה לשאלה מדוע נענשו המצרים והרי כבר נגזר על ישראל "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", אלא שבפיוט אנו רואים שאף שהחתול לא צודק, הכלב לא היה צריך להתערב, כך המצרים לא היו צריכים להתנדב למשימה זו ולכן נענשו.

בשבת חול המועד, אצל אבא לא אומרים שלום עליכם ולא אשת חיל. חלק מן הזמירות של שבת אומרים.